

Міністерство освіти і науки України

**ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ
ЮРИДИЧНОЇ ТА
БЕЗПЕКОВОЇ НАУКИ**

Матеріали науково-практичної конференції

Київ, 15 квітня 2010 р.

Київ

Видавець Ліпкан О.С.

2010

УДК 340.115+351.746
ББК Х.в+Х621.162.040

Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 15 квітня 2010 р.). — К. : О. С. Ліпкан, 2010. — 100 с.

ISBN 978–966–2439–07–6

Учасники науково-практичної конференції, що відбулася 15 квітня 2010 року в Києві, обговорили актуальні проблеми розвитку юридичної та безпекової науки України, приділивши особливу увагу методологічним проблемам теорії держави та права, адміністративного та кримінально-процесуального права.

У роботі науково-практичної конференції взяли участь науковці вищих навчальних закладів освіти, а також експерти державних установ та неурядових організацій, здобувачі та студенти.

УДК 340.115+351.746
ББК Х.в+Х621.162.040

ISBN 978–966–2439–07–6

© О. С. Ліпкан, 2010

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ ДЕОНТОЛОГІЧНІ СТАНДАРТИ ПОВЕДІНКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ.....	5
НОРМАТИВНО-ПРАВОВА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ РЕЛІГІЙНИХ НОРМ: ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ	7
ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИ.	13
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОРОЗУМІННЯ.....	15
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКОЛІНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	16
МАРГІНАЛЬНІСТЬ ЯК ОДНА З ПЕРЕПОН ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.	19
ВПЛИВ ЗАСАД АРБИТРУВАННЯ НА ТРЕТЕЙСЬКИЙ РОЗГЛЯД СПОРІВ	21
ПРО ВАЖЛИВІСТЬ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	24
ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В МІЛІЦІЇ.....	26
ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДЖЕРЕЛ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА.....	27

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ	33
ВИЗНАЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НАДМІРНОЇ СИЛИ /В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ	35
ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	38
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	41
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ.....	43
ДЕЯКІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	45
ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	48
ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ.....	50
ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ МІЛІЦІЇ.....	53
ПОНЯТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ ПО АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРОСТУПКАМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	56

ЗАСАДИ СТРАХОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.	57
ОСОБЛИВОСТІ ОБЧИСЛЕННЯ СТРОКІВ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ВИНЯТКОВИМИ ОБСТАВИНАМИ	61

ТРУДОВЕ ПРАВО

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОЛЕКТИВНОГО ДОГОВОРУ.	64
---	----

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО.

КРИМІНАЛІСТИКА.

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ТА ВИЙМКИ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОШТИ.	68
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ПРО ВБИВСТВА.	70
ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАГАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ СКАРГИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.	72
ПРО ТРАНСФОРМАЦІЮ ПОГЛЯДІВ НА РОЛЬ СУДУ У ЗБИРАННІ ДОКАЗІВ.	75
ПІДСТАВИ УЧАСТІ АДВОКАТА У СТАДІЇ ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ	77
ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕДУМОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПРОМІСІВ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	79
ПРАВОВІ ФОРМИ ТА ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО В ДОКАЗУВАННІ НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ	81
ОСНОВНІ ВИДИ ШАХРАЙСТВ АБОНЕНТІВ У СФЕРІ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ	83
ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФІЗИЧНУ ОСОБУ	85
ВСТАНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ ІСТИНИ – ЯК ГОЛОВНЕ ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА.	86
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ПЕРЕДАЧІ В ДЕРЖАВУ ГРОМАДЯНСТВА ДЛЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ	89
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПОВНОВАЖЕННЯ НАЧАЛЬНИКА СЛІДЧОГО ВІДДІЛУ	91
ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН	94

НАЦІОНАЛЬНА, РЕГІОНАЛЬНА ТА МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	96
--	----

АНОНС	100
------------------------	-----

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ ДЕОНТОЛОГІЧНІ СТАНДАРТИ ПОВЕДІНКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ

Гіда Євген Олександрович,
доцент кафедри теорії держави та права
Київського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Досліджуючи історичний розвиток етичних поглядів та соціологічних концепцій нормативізму, ми побачимо, що у сфері професійної етики людство завжди намагалося встановити певні стандарти, принципи, норми, конкретизувати загальносоціальні, етичні ідеали, орієнтири поведінки кожної людини зокрема і певної професійної групи в цілому. Саме завдяки тому, що людина мала потребу “все зважити, все виміряти”, підкорити поведінку та мораль людини холодному раціоналізму сприяло виникненню у першій третині XIX сторіччя нової науки — деонтології, що являла собою систему наукових знань щодо обов’язків та належної поведінки людини у суспільстві.

У системі соціальних відносин поліція і суспільство повинні керуватися однаковими критеріями, нормами, які забезпечують взаємоповагу, об’єктивність оцінки поліції та оптимальність прийнятих нею рішень у той чи іншій ситуації. Цю можливість може дати певна система стандартів, яка забезпечує визнання службового (професійного) обов’язку, форм, методів та шляхів його реалізації у практичній діяльності. Важливість даних питань та наукова обґрунтованість відповідей на них зумовлені соціальним значенням діяльності поліції. Ефективність діяльності поліції залежить від соціальної зрілості суспільства, правової та моральної культури його членів, а також і від професійно-морального потенціалу кадрів поліції, дієвості в їх середовищі норм професійної моралі.

Міжнародне співробітництво правоохоронних органів має певну систему, яка необхідна для вирішення питань захисту поліцією прав людини, попередження злочинності та боротьби з нею, поведження з правопорушниками. У багатьох країнах важливе місце займають проблеми соціального контролю поведінки поліцейських з позиції професійної

етики. Свідченням важливості цієї проблеми є спроби формування універсальних стандартів, які підходили б усім країнам. Крім того перші кроки вже були зроблені, про що свідчить утворення міжнародних неурядових організацій, таких як: Міжнародна поліцейська асоціація, Міжнародна федерація старших офіцерів поліції, Міжнародна асоціація жінок-поліцейських, Міжнародна асоціація начальників поліції.

Поліцейська деонтологія розглядається вченими та практиками як наука, що вивчає всю сукупність організаційно-управлінських, професійно-етичних та соціальних норм, принципів належної поведінки співробітників поліції при виконанні ними службових обов'язків [1, 540–542].

У поліцейській деонтології слід виділити проблематику співвідношення двох аспектів — реалізації норм належної поведінки поліцейського, дотримання принципу неупередженості й абсолютної поваги до всіх людей, незалежно від їх національності, походження, соціального статусу, політичних та релігійних переконань — з одного боку, а з іншого — врахування демографічних, соціально-статусних, релігійних, світоглядних, національно-етнічних особливостей різних груп населення при контактах з ними.

На перший погляд може здатися, що тут немає проблеми, тому що повага до людини, до її людської гідності включає в себе і повагу особливостей її поглядів, соціального статусу, специфіки демографічних, етнічних, національно-культурних відмінностей, соціальних інтересів і пристрастей, проявів “нестандартної” поведінки. Однак той важливий факт, що контакти працівника поліції з населенням відбуваються переважно у сфері правових відносин (де постійно перетинаються мораль і право), дотримання деонтологічних норм, етики, етикету і такту в професійній поведінці співробітника мають не перешкоджати, а допомагати втіленню законності і правопорядку, не наносити шкоду законіві. Деонтологічні норми поведінки поліцейського покликані не тільки регулювати його стосунки з громадянами, а й сприяти швидкому та ефективному вирішенню проблем, що виникають, виконанню ним службових обов'язків. Разом із тим деонтологічні норми призначені усувати все те, що заважає взаєморозумінню, нормальній соціальній взаємодії працівників поліції з громадянами в інтересах закону і правопорядку.

Суспільство в будь-якій країні неоднорідне, а кожен громадянин об'єктивно має відношення до певної соціальної групи (вікової, етнічної, професійної). Поліція, яка теж є специфічною професійною групою, під час виконання своїх службових обов'язків взаємодіє з різними групами громадян. Тому дані соціальні контакти набувають характеру міжгрупової взаємодії.

Маючи уявлення щодо норм поведінки поліцейських та рівень їх впливу на “дисципліну” у суспільстві, ступінь їхнього дотримання на практиці (у даній країні), представники різних соціальних груп і групи в цілому орієнтують свою поведінку у відповідності з такими стандартами. Молодь (а також діти, підлітки, неповнолітні), люди похилого віку, інваліди різного віку, іноземці (особи без громадянства або з подвійним громадянством), особи без визначеного місця проживання (бомжі), кочівники (цигани), а також ті, які постійно перебувають у полі зору поліції, алкоголіки, наркомани, токсикомани, повії — всі, хто вимагає “нестандартного” ставлення і правової оцінки з боку поліції, називаються зарубіжними вченими як групи осіб, до яких поліції необхідно застосовувати специфічний деонтологічний підхід.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія : 1 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. — К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. — 1232 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ РЕЛІГІЙНИХ НОРМ: ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ

Міма Ірина Володимирівна

старший викладач Криворізького навчального центру
Одеської національної юридичної академії,
кандидат юридичних наук,

Дослідження нормативно-правової невизначеності релігійних норм необхідно починати з характеристики їх визначеності, як важливої риси релігійних норм. Відсутність визначеності у змісті релігійних норм та формах їх виразу позбавляє релігійні норми можливості ефективно регулювати суспільні відносини. Визначеність релігійних норм має прояв перш за все у формальному визначенні їх змісту, що досягається у процесі нормотворчої діяльності. Тобто, формальна визначеність релігійних норм — це їх здатність точно фіксувати, формалізувати необхідні ознаки фактичних ситуацій, що вимагають регламентації за допомогою релігійних приписів; визначеність змісту релігійних норм, точність, зро-

зумілість, конкретність у фіксації релігійно-нормативних фактів, кола суб'єктів, прав, обов'язків, юридичних гарантій, санкцій тощо [1, с. 49].

Вітчизняні та зарубіжні вчені-правознавці: С. Алексеев, В. Бабаєв, А. Венгеров, О. Зайчук, В. Копейчиков, М. Марченко, М. Матузов, П. Недбайло, Н. Оніщенко, О. Піголкін, П. Рабінович, О. Скакун та ін., переважно приділяють увагу дослідженню змісту права, форм його виразу, технологій досягнення визначеності у праві, обґрунтуванню соціальної цінності права тощо [2]. Результати таких досліджень обмежуються узагальною характеристикою права, його ознак, змісту та сутності правових норм. При цьому, поза увагою вчених залишається дослідження парних категорій теорії права: “нормативно-правова визначеність” та “нормативно-правова невизначеність” нормативних приписів у змісті соціальних норм, релігійних зокрема.

Актуальність дослідження “нормативно-правової невизначеності” релігійних норм зумовлюється відсутністю чітких наукових підходів щодо розуміння та визначення поняття, ознак, змісту, сутності цієї правової категорії тощо. Тому, вважаємо за доцільне дослідити окремі аспекти окресленої проблеми, зокрема приділити увагу дослідженню поняття та форми нормативно-правової невизначеності релігійних норм. Проведений аналіз надасть можливість більш глибоко пізнати закономірності внутрішнього розвитку та трансформації теорії держави і права.

Діалектична єдність визначеності та невизначеності є основою розвитку соціальних явищ. Невизначеність та визначеність, як властивості певної соціальної матерії мають різні форми прояву [3, с. 242]. Релігійним нормам, як складній соціальній матерії, притаманні власні форми прояву нормативно-правової визначеності та невизначеності. У повному обсязі дослідження нормативно-правової невизначеності релігійних норм можливе лише у тісному зв'язку з її протилежністю — визначеністю. Визначеність — важлива риса релігійних норм, її відсутність перетворює регулятивні властивості релігійних норм у протилежну правову категорію — невизначеність — хаос та свавілля. Проте, нормативно-правова визначеність та невизначеність релігійних норм не можуть існувати окремо одна від одної.

Нормативно-правова невизначеність релігійних норм має розглядатись як певна риса релігійних норм, що виражається у неконкретності змісту релігійно-нормативних приписів; є техніко-нормативним засобом регламентації суспільних відносин. Це обумовлюється особливостями релігійних норм: їх абстрактним та узагальненим змістом, невизначеністю викладу релігійно-нормативних приписів, що дозволяє враховувати зміни конкретних життєвих обставин, динаміку розвитку суспільних відносин, нові потреби та інтереси суспільства у механізмі соціально-

правового регулювання суспільних відносин. Рівень абстрактності релігійних норм залежить від кола врегульованих суспільних відносин та рівня формалізації і фіксації фактичних обставин. Тобто, чим ширше коло суспільних відносин охоплюється для регулювання релігійною нормою, тим більш узагальненим та невизначеним стає зміст релігійної норми.

Абстрактність та невизначеність релігійних норм досягається під час формування їх принципів, основних ідей та задач релігійно-нормативного регулювання релігійних відносин. У зв'язку з цим відбувається поділ релігійних норм на абстрактні та казуїстичні [4, с. 349]. Абстрактні релігійні норми — це норми з мінімально-визначеним змістом релігійних приписів, що регулюють певний вид релігійних відносин; казуїстичні — релігійні норми, що встановлюють права та обов'язки суб'єктів релігійних відносин, умови їх реалізації тощо.

Нормативно-правова невизначеність релігійних норм відображається на їх структурі, як способі організації змісту релігійних норм. Структура релігійних норм складається з гіпотези, диспозиції та санкції. Залежно від визначеності змісту гіпотези, їх поділяють на визначені та відносно-визначені [5, с. 581]. Релігійна норма з визначеною гіпотезою містить достатньо очевидні умови її дії. Наприклад, якщо церковна колегія чи група священнослужителів наділені повноваженням обирати на церковну посаду, то вибори не можуть відстрочуватись на термін, що перевищує три місяці, з дня отримання відомостей про звільнення посади (Канон 165) [6, с. 74]. Відносно-визначена гіпотеза релігійної норми не містить конкретних вказівок на обставини, за наявності яких релігійна норма починає діяти. У такому випадку, фактичні обставини у кожному конкретному випадку визначаються суб'єктом релігійних відносин, який застосовує релігійний припис. Наприклад, якщо канонічним правом чи церковним статутом не передбачено інше, то вибори осіб на церковну посаду можуть відбуватись шляхом компромісу (Канон 174) [7].

Критерій нормативно-правової невизначеності релігійних норм дозволяє диспозиції релігійних норм поділити на абсолютно-визначені та відносно-визначені. Релігійні норми з абсолютно-визначеною диспозицією встановлюють вичерпний перелік релігійних прав та обов'язків. Наприклад, клірикам забороняється особисто чи через інших осіб, заради своєї чи іншої користі укладати угоди та займатись комерційною діяльністю (Канон 286) [8]. Релігійні норми з відносно-визначеною диспозицією визначають релігійні права та обов'язки сторін, закріплюючи можливість власної ініціативи. Наприклад, приходський адміністратор має такі ж права та обов'язки, що і приходський намісник, якщо діоцезний єпископ не прийме іншого рішення (Канон 540, § 1) [9].

Ступінь визначеності санкцій релігійних норм одночасно є формою прояву нормативно-правової невизначеності релігійних норм. У зв'язку з цим релігійні норми поділяються на норми з абсолютно-визначеними, відносно-визначеними та альтернативними санкціями [10, с. 157]. Абсолютно-визначені санкції релігійних норм чітко визначають вид конкретних заходів релігійно-нормативного впливу та вид відповідальності, що мають застосовуватись до порушника за певних умов. У цьому випадку максимально точно досягається релігійно-нормативна регламентація фактичних релігійних відносин. Наприклад, особа, яка застосовує фізичне насилля до Римського Понтифіка — підлягає відлученню від церкви за судовим рішенням (Канон 1370) [11, с. 418]. Релігійні норми, що містять відносно-визначені санкції припускають застосування різних заходів релігійного впливу з врахуванням конкретних обставин справи. Наприклад, до особи, яка відчужує церковне майно без приписного дозволу необхідно застосовувати справедливе покарання (Канон 1377) [12]. Релігійні норми з альтернативною санкцією закріплюють можливість вибору однієї із заходів релігійно-нормативного впливу. Наприклад, особа, яка здійснює чи приймає тайнство через симонії — карається інтердиктом або суспенсією (Канон 1380) [13].

Відповідно до критерію релігійно-нормативної визначеності, можна виділити диспозитивні, факультативні та альтернативні релігійні норми [14, с. 208]. Диспозитивні релігійні норми надають суб'єктам релігійних відносин можливість вільно використовувати закріплені релігійні права та обов'язки, встановлювати, змінювати чи припиняти релігійні відносини. Факультативні релігійні норми застосовуються додатково, поруч з основною релігійною нормою та лише за наявності певних обставин, що обумовлені у змісті релігійної норми. За цих умов релігійні норми враховують конкретні релігійні відносини, тим самим мінімізуючи релігійно-нормативну невизначеність змісту релігійних норм. Альтернативна релігійна норма, залежно від існуючих обставин дозволяє обрати той чи інший варіант врегулювання релігійних відносин.

Абстрактність релігійних норм та рівень релігійно-нормативного узагальнення знаходить безпосередній вираз в оціночних поняттях та термінах. Нормотворець використовує ці правові категорії свідомо, аби за допомогою правових абстракцій найповніше охопити фактичні релігійні відносини, що підлягають врегулюванню та врахувати можливі зміни релігійних відносин у майбутньому [15, с. 10]. Оціночні поняття надають певну свободу суб'єктам застосування релігійних норм у тлумаченні змісту релігійних приписів залежно від існуючих умов. Метою інтерпретації оціночної термінології є заміна певних термінів понятійними конструкціями. При цьому, виникає своєрідна форма переходу від

релігійно-нормативної невизначеності до релігійно-нормативної визначеності релігійних норм у процесі реалізації релігійних приписів, що є дієвим засобом релігійно-нормативного регулювання релігійних відносин.

Оціночні поняття не наділені достатньо зрозумілим змістом та чітко визначеним обсягом, вони узагальнюють типові ознаки релігійно-нормативних фактів. При цьому, суб'єкти релігійних відносин самостійно визначають зміст та особливості конкретних релігійно-нормативних фактів, в результаті застосування релігійних норм. Таким чином, нормативно-правова невизначеність змісту релігійних норм постає основною властивістю оціночних понять.

Нормативно-правова невизначеність релігійних норм може виступати дефектом системи релігійних норм в цілому. Одним із найбільш серйозних дефектів системи релігійних норм є колізія релігійних приписів, що призводить до дисбалансу у регулюванні релігійних відносин. Колізії релігійних норм ускладнюють процес реалізації змісту релігійних приписів та знижують ефективність релігійно-нормативного впливу на релігійні відносини в цілому [16, с. 90–95]. Відповідно до причин появи, колізії релігійних норм можна поділити на темпоральні (часові), просторові, ієрархічні та змістовні (між релігійними нормами однакової нормативної сили). Проте зазначимо, що не всі колізії релігійних норм мають негативний характер. Наприклад, колізії між загальною та спеціальною релігійною нормою, загальною та виключною релігійною нормою є засобом релігійно-нормативного регулювання релігійних відносин. Крім того, проявом нормативно-правової невизначеності релігійних норм є прогалини у релігійному праві — відсутність релігійної норми, наявність якої передбачена предметом релігійно-нормативного регулювання суспільних відносин, його обсягом та змістом. Зменшення кількості прогалин у релігійному праві відбувається шляхом нормотворчості.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що проблема нормативно-правової невизначеності релігійних норм вимагає подальшого дослідження. При цьому необхідно враховувати співвідношення нормативно-правової визначеності та нормативно-правової невизначеності релігійних норм як гарантії об'єктивності наукових результатів. Нормативно-правова невизначеність релігійних норм постає як позитивна (необхідна форма буття релігійного права, умови прояву регулятивних ознак релігійних норм), так і негативна (об'єктивні чи суб'єктивні проблеми у регулювання релігійних відносин) властивість релігійних норм.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения / Алексеев С. С. — М. : НОРМА, 2001. — 752 с.
2. Алексеев С. С. Теория государства и права : учебник [для юрид. вузов и фак.] / Алексеев С. С., Архипов С. И., Корельский В. М. — М. : Инфра•М-Норма, 1997. — С. 114; Венгеров А. Б. Теория государства и права : учебник [для юрид. вузов] / Венгеров А. Б. — М. : Новый Юрист, 1998. — С. 118; Теорія держави і права: Академічний курс : підручник / [В. С. Журавський, О. Л. Копиленко, С. В. Бобровник та ін.] ; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — С. 280–292; Марченко М. Н. Проблемы теории государства и права : учеб. пособие [для студ. вузов, обуч. по спец. “Юриспруденция”] / Марченко М. Н. — М. : ТК Велби, 2006. — С. 342–347; Теория государства и права : курс лекций / [Байтин М. И., Григорьев Ф. А., Зайцев И. М. и др.] ; под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. — М. : Юристъ, 2004. — С. 129–143; Рабинович П. М. Основы общей теории права и государства : учеб. пособие / Рабинович П. М. — [7-е изд., с изм.]. — Харьков : Консум, 2005. — С. 89–93; Скаун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : учебник / Скаун О. Ф. — Харьков : Эспада, 2005. — С. 255–258, 263.
3. Васильев А.М. Правовые категории / А.М. Васильев. — М. : Наука, 1976. — 312 с.
4. Теория государства и права : учебник для юрид. вузов / [Архипов С. И., Муромцев Г. И., Пиголкин А. С. и др.]. — М. : ОАО “Издательский ДОМ “Городец”, 2005. — 613 с.
5. Марченко М. Н. Теория государства и права : учебник [для вузов] / Марченко М. Н. — М. : Зерцало, 2002. — 624 с.
6. Кодекс Канонів Східних Церков, проголошений Іваном Павлом II / [пер. з латин., упоряд. Й. Кобів]. — Львів : Вид-во ОО. Василяян, 1995. — 471 с.
7. Там само. — С. 76.
8. Там само. — С. 112.
9. Там само. — С. 194.
10. Теорія держави і права : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / В. М. Суботін, О. В. Філонов, Л. М. Князькова, І. Я. Тодоров. — К. : Знання, 2005. — 328 с.
11. Кодекс Канонів Східних Церков, проголошений Іваном Павлом II / [пер. з латин., упоряд. Й. Кобів]. — Львів : Вид-во ОО. Василяян, 1995. — 471 с.
12. Там само. — С. 420.
13. Там само. — С. 422.
14. Ершов В.В. Судебное правоприменение (Теоретические и практические проблемы) / В.В. Ершов. — М. : Знание, 1991. — 304 с.
15. Власенко Н.А. Неопределенность в праве: понятие и формы / Н.А. Власенко, Т.Н. Назаренко // Государство и право. — 2007. — № 6. — С. 5–12.
16. Власенко Н.А. Коллизионные нормы в советском праве / Н.А. Власенко. — Иркутск : Знание, 1984. — 204 с.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИ

Лобода Андрій Миколайович,
здобувач Київського національного університету
внутрішніх справ

Особливого значення на сучасному етапі державотворення в нашій країні набуває проблема формування категорійно-понятійного апарату теорії національної безпеки. Ключовим поняттям, яке й досі ще не набуло свого визначення, є поняття правової безпеки особи. Його відсутність значно зменшує практичний потенціал конкретної людини щодо забезпечення власної безпеки. Виходячи з положень Закону України “Про основи національної безпеки України”, людина виступає об’єктом національної безпеки, у той же час і суб’єктом, який має брати активну участь у реалізації власних прав і законних інтересів усіма законними засобами. Натомість, незважаючи на нагальну потребу розроблення прикладних теорій національної безпеки, формування відповідного термінологічного апарату, нині відчувається брак робіт, присвячених питанням реалізації прав людини на безпеку. Саме тому, на наш погляд, дана термінологія має бути прописана не лише в підручниках і монографічних дослідженнях, а й бути закріпленою на рівні нормативних актів і таким чином бути легітимованою.

Нині в чинному законодавстві відсутнє поняття правової безпеки, взагалі, і правової безпеки особи зокрема. Вважаємо за доцільне здійснити пропозицію щодо необхідності його введення в оновлену редакцію Стратегії національної безпеки України, а також у відповідні доктрини, програми, які формуватимуться на її основі. Більше того, безперечно, концептуальним документом поки виступає Закон України “Про основи національної безпеки України”, який по суті, визначаючи сфери життєдіяльності, не визначає виду картину безпеки. Що значно ускладнює як теоретичні дискусії, так і практичну діяльність із забезпечення безпеки. Саме тому, відсутність у даному документі визначення основоположних видів безпеки, у тому числі і правової, є концептуальною помилкою, яку ми і пропонуємо виправити.

Це дозволить:

- 1) офіційно закріпити юридичну природу такого складного соціально-політичного феномена як безпека особи, у тому числі правова безпека;
- 2) легітимізувати пропоноване поняття, надавши йому обов’язкового визначення;

- 3) сформувати чіткі критерії для відмежування його від суміжних юридичних категорій, а також органічної єдності із категоріями, що описують феномен національної безпеки в цілому;
- 4) забезпечити єдність правотворчої та правореалізаційної діяльності з реалізації політики національної безпеки, зокрема гарантування безпеки людини і громадянина;
- 5) конкретизувати предмет діяльності органів, що забезпечують правову безпеку, а також визначити їхнє функціональне призначення;
- 6) надати реальні права особі із реалізації нею свого права на безпеку підвищити рівень її безпекової активності у безпосередній діяльності із забезпечення безпеки.

Слід наголосити на необхідності розрізняти право особи на безпеку, що було закладене французькою Декларацією прав людини і громадянина від 1789 року, яке визначене як принцип існування людини в навколишньому середовищі.

В основі безпеки всіх об'єктів (людини, суспільства і держави) лежить безпека особи, яка органічно вплетена в них як складовий елемент, що підтверджує нашу тезу про центральне місце особи в структурі національної безпеки і визначальне місце правової безпеки серед інших видів безпеки.

Відповідно до цього доходимо важливого висновку: інтереси особи в сфері національної безпеки повинні мати пріоритет серед інтересів інших об'єктів системи національної безпеки, а безпека особи — безумовний пріоритет при створенні відповідної системи. Відтак, правова безпека, як атрибут демократичного суспільства, слугуватиме важливим інструментарієм реалізації особою не лише свого права на безпеку, а й взагалі усього спектру своїх законних прав та інтересів.

Без забезпечення правової безпеки функціонування особи в системі національної безпеки в якості рівноправного суб'єкта, наприклад із державними органами, є декларативним і недосяжним, а звідти і закріплене право на участь в заходах із забезпечення безпеки в чинному законодавстві України може перетворити громадянина як суб'єкта даного процесу лише на фантом. Саме тому, правова безпека закладає фундамент, слугує правовою основою функціонування і розвитку особи в системі національної безпеки, створення умов для всебічної реалізації нею своїх прав і законних інтересів.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОРОЗУМІННЯ

Карпенко Тетяна Олександрівна,

здобувач кафедри теорії держави та права
Київського національного університету внутрішніх справ

Право є явищем яке має зберегти соціальну єдність, забезпечити порядок у суспільних зв'язках, гідні умови для існування людини і громадянина та допомагати розвитку суспільства. Адекватність права потребам сучасного суспільства є основою забезпечення цілісності, стабільності та згоди у державі і є запорукою демократичного розвитку суспільства. Протягом історичного розвитку людства виникали різні теоретичні уявлення про те, що таке право, в чому його соціальна цінність, яким чином воно може виступати засобом регулювання та охорони суспільних відносин.

У сучасній юридичній науці продовжується процес модернізації правової доктрини, який безумовно пов'язаний з набуттям Україною незалежності та зміною ціннісних пріоритетів у суспільно-політичній свідомості. Аналіз підходів до праворозуміння, що існували у правовій думці протягом розвитку людської цивілізації, перегляд існуючих підходів до нього, а також формування нових моделей праворозуміння мають важливе значення у процесі формування сучасної юриспруденції. Процес переосмислювання основних юридичних понять, категорій, дефініцій зумовлює розроблення нових теоретичних конструкцій та моделей правового регулювання.

Деякі автори вважають, що праворозуміння — це відображення у людській свідомості за допомогою використання терміну “право” тих явищ, які є істотними для існування й розвитку суб'єкта. До таких явищ (феноменів) найчастіше належали й належать певні людські можливості (свободи), відносини, інтереси (потреби), дії, а також їх психічні відображення (правила поведінки, ідеї, почуття тощо) [1]. Інші автори зазначають, що праворозуміння це наукова категорія, яка відображає результат процесу пізнання сутності права [2]. Треті — підкреслюють необхідність розуміння права як сукупності правових явищ та наукових категорій, за допомогою яких здійснюються зв'язки права з іншими соціальними явищами. [3]

Отже, у юридичній науці не існує єдиного підходу до того, що слід вважати правом, а це, в свою чергу, зумовлює відсутність виваженої правової політики у самій державі. Саме тому завдання по формуванню позитивно орієнтованої правосвідомості населення країни є першочерговим.

Проте, слід зазначити, що в правовій ідеології суспільства відбулися певні негативні процеси, які зумовили падіння престижу права. У сус-

пільну свідомість та повсякденне життя українського суспільства укорінилися елементи субкультури злочинного середовища. Порушення норм права стає буденністю.

Велику роль у процесі зменшення антиправових та антисоціальних настроїв у суспільстві відіграють правоохоронні органи. Однак дослідження, що проводяться останнім часом, свідчать про невдоволеність населення результатами їхньої роботи, в тому числі це стосується і міліції.

Вирішенню вищезазначених проблем, перш за все, має передувати комплексне вивчення основних сучасних підходів до розуміння права. Розроблення науково обґрунтованих теоретичних та практичних рекомендацій сприятиме вдосконаленню механізму правового регулювання в державі.

Список використаних джерел:

1. Шокумов Ю.Ж. Проблемы современного правопонимания : Уч. пособие. — Нальчик: КБГУ, 2000. — 37 с.
2. Демиденко Г.Г. История учений о праве и государстве: курс лекций. — Х. : Факт, 2001. — 383 с.
3. Бурдяк В.І. Становлення і розвиток соціологічної концепції права. — Чернівці: Рута, 2001. — 84 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКОЛІНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

Слюсар Костянтин Сергійович,

здобувач кафедри теорії держави та права
Київського національного університету внутрішніх справ

Покоління прав людини доволі різноманітні, оскільки вони відображають багатогранність людської особи, в якій поєднуються природний, соціальний і духовний початки. Людина — істота мисляча, що створює, руйнує, і переживає. Особа — це і громадянин, і громадський діяч, і сім'янин, і робітник. У конкретної особистості ці особливості поєднуються в пропорції, що притаманна лише цій особі та надає їй своєрідності, неповторності та самобутності. Права людини виступають життєвою необхідністю для самовираження особи. Лише володіння правами і

основними свободами створює належні умови для вільного саморозвитку та самоврядування особистості.

Аналіз сучасної наукової літератури, свідчить про зацікавленість наукових кіл методологічними аспектами прав людини в сучасному суспільстві та державі. [1, 89–101; 2, 35–40; 3, 459–495; 4, 35–40] Це і зрозуміло, бо, як пише Д.Л.Керімов, соціалізація людини, її перетворення в особистість відбувається завдяки активній участі в суспільному і державному житті, корисній праці, всебічній освіті, спілкуванню і взаємодії з іншими людьми. Всі цінності як суспільства так і держави створюються руками, розумом і творчістю особи. [5, 68]. Разом із тим, слід зазначити, що деякі основоположні питання прав людини в теорії держави і права висвітлено ще недостатнім чином, і передусім мова йде про проблеми діалектики прав людини і громадянина, духовно-етичну сутність прав людини, місце прав людини в структурі соціальних відносин, аспекти співвідношення та взаємозв'язку прав, свобод, законних інтересів, обов'язків і відповідальності людини в правовій державі. Оскільки всі ці проблеми відносяться до методології теорії прав людини, зупинимося на них докладніше.

Методологія прав людини виступає складовою частиною філософської антропології, найважливішим завданням якої є дослідження природи людини, що виступає джерелом її невід'ємних прав і свобод. Основними питаннями дослідження є феноменологія та онтологія, що розкривають права людини як його атрибутивну властивість, що формується в контексті соціального буття. Академік В.С. Нерсисянц писав, що на відміну від більшості політичних філософій, що мають імперативний характер, ідеологія прав людини за своєю суттю плюралістична. Вона припускає нескінченну різноманітність форм соціальної організації, надає людині максимальну можливість особистого вибору. [6, 611–613] Отже, методологічні аспекти теорії прав людини вельми складні та багатоаспектні. Саме тому, необхідно виділити та проаналізувати різноманітні методи даної теорії як нового напрямку юридичної науки, тобто всю сукупність прийомів, способів та засобів вивчення відповідних норм права та правозахисної діяльності різних суб'єктів в суспільстві.

- Ми вважаємо, що методи теорії прав людини можна поділити на
- загальні, тобто такі, що поширюються на всі юридичні науки і всі напрями самої теорії прав людини;
 - приватні, використовуються для вивчення різноманітних аспектів і сторін законодавства про права та свободи людини і громадянина та сучасної теорії прав людини в цілому.

Провідне місце серед загальних методів вивчення проблем прав людини належить історичному методу, системному підходу, системному

аналізу та синтезу. Це підтверджується тим, що: історичний метод передбачає конкретно-історичний та історико-емпіричний аналіз проблем поколінь прав людини, включаючи дослідження того, як виникло те або інше покоління прав людини, які основні етапи в своєму розвитку воно пройшло, чим воно стало тепер і які його історичні перспективи; системний підхід дозволяє розглядати всі норми, що містять права людини, як систему, як єдине ціле в тісному зв'язку і взаємодії з іншими правовими нормами і інститутами, прослідкувати з системних позицій правозахисну діяльність різноманітних суб'єктів; системний аналіз дозволяє розподілити всю сукупність прав людини на певні покоління, дати їх характеристику, показати найбільш ефективні; за допомогою синтезу ми можемо об'єднати в єдине ціле певні досліджувані компоненти, властивості та відносини, що були виділені в процесі системного аналізу.

До приватних методів перш за все слід віднести: метод дозволу (передбачає такий характер правозахисної діяльності суб'єктів, за якого їм надається свобода при реалізації своїх цілей і завдань, тобто, особа реалізує їх на власний розсуд). При цьому в процесі реалізації даного методу можуть використовуватися й інші способи та прийоми — делегуючий (передача повноважень), рекомендаційний (припускає видачу рекомендацій), санкціонуючий (дозволяючий); обмежувально забороняючий метод (полягає в регламентації та встановленні для даних суб'єктів певних заборонювальних заходів, які слід втілити на практиці).

У світлі викладеного методологічні аспекти теорії прав людини можна досліджувати в широкому і вузькому значенні, що, на нашу думку, дозволить висвітлити різні рівні та динаміку проблем, що досліджуються.

Список використаних джерел:

1. Колотова Н.В. Права человека: итоги века, тенденции, перспективы // Государство и право. — 2001. — № 5. — С. 87–102.
2. Права человека и процессы глобализации современного мира / М. М. Бринчук [и др.] ; отв. ред. Е. А. Лукашева ; Институт Государства и Права РАН. — М. : НОРМА, 2005. — 464 с.
3. Карташкин В.А. Права человека: международная защита в условиях глобализации. — М.; НОРМА-ИНФРА-М, 2009. — 288 с.
4. Ограничение прав и свобод человека и гражданина (теоретический аспект). Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Беломестных Л.Л. — М., 2003. — 180 с.
5. Керимов Д.А. Проблемы общей теории права и государства. В 3-х тт. — Т.1. Социология права. — М. : НОУ СГИ, 2001. — 266 с.
6. Нерсисянц В.С. Философия права. — М. : НОРМА-ИНФРА-М, 2009. — 848 с.

МАРГІНАЛЬНІСТЬ ЯК ОДНА З ПЕРЕПОН ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Зубко Георгій Юрійович,

ад'юнкт кафедри теорії держави та права
Київського національного університету внутрішніх справ

Проведення невдалих реформ, стало причиною того, що таке явище як маргіальність, на сьогодні, є надзвичайно поширеним в українському суспільстві. Відсутність державної ідеології, що встановлює певні цінності і норми, ухвалення нормативно-правових актів, які не враховують інтереси всього суспільства, порушують права громадян і перешкоджають їх реальному здійсненню, призвело до формування інших соціальних норм, які нерідко суперечать нормам права. Відсутності пошани до права і нормативно-правова невизначеність особи зумовлює все більше розповсюдження правової маргіальності серед українських громадян, незалежно від їх соціальної приналежності. У таких умовах протиправне задоволення потреб нічим не стримується, а, навпаки, морально виправдовується і підтримується суспільством.

Термін “маргіальність” (лат. *margo* — межа, край) вперше використував Роберт Езра Парк (1864–1944 рр.) в своїй роботі “Людська міграція і маргіальна людина”, що була присвячена вивченню процесів соціальної адаптації іммігрантів. Новий тип особи Р.Е. Парк назвав “маргіальною особою”. Для нього маргіальна людина — індивід що знаходиться на межі двох різних, нерідко конфліктуючих між собою культур [1, 890]. Дослідження Р.Е. Парка продовжив Е. Стоунквіст [2, 92–93]. Пізніше до вивчення культурної маргіальності підключилися А. Антоновський, Р. Галас, М. Гордон, М. Вуд, Р. Херік, вивчаючи, в основному, соціально-психологічну дію конфлікту культур на особу.

Таким чином, перша концепція маргіальності — це теорія “культурної маргіальності” основною передумовою якої є культурний конфлікт. У подальшому вживання терміну “маргіальність” стало більш поширеним, його стали використовувати для позначення переміщення громадян з однієї соціальної групи в іншу. В даному випадку має місце соціально-рольова маргіальність, пов’язана з переходом індивіда в іншу соціальну групу. В роботах К. Маркса і Ф. Енгельса також можна зустріти визначення людей, яких можна було б назвати маргіалами — це люди, які раптово вирвані із звичайної життєвої колії і не здатні швидко адаптуватися до нової обстановки. Вони перетворюються на жебраків, розбійників, бродяг — частина

через свою схильність до цього, в більшості ж випадків під тиском обставин (соціальна маргінальність) [3, 726].

У радянський період феномен маргінальності став вивчатися з 70-х років минулого сторіччя, Є. Старіков, І.І. Кравченко, А.А. Галкин, В.В. Радаєв розглядали маргінальність з позиції класового підходу. Є. Старіков позначає маргінальність як граничний, проміжний стан особи по відношенню до яких-небудь соціальних спільностей (національних, класових, культурних). До маргіналів він відносить декласованих представників робочих, колгоспників, інтелігенції [4, 27]. Маргіналами, зазвичай, називають осіб, що знаходяться між двома культурними групами і стикаються з дилемою до якої приєднатися; які культурні цінності, норми прийняти [5, 93].

У теорії права маргінальність розглядається тільки стосовно поняття “маргінальна поведінка”. В юридичній науці, термін “маргінальна поведінка” став використовуватись в кінці 60-х на початку 70-х року ХХ століття. Мова йшла про поведінку, що ґрунтується на інших, ніж пошана до права, мотивах. Тобто, підпорядкування правовим розпорядженням, відбувається через острах перед можливістю застосування заходів державного примусу. Така поведінка визначалася як законслухняна, по відношенню до вимог права, що не виражає пошани до права взагалі, при якому бажання особи, цілі та інтереси розходяться з суспільними, але особа свідомо підпорядковує свою поведінку інтересам суспільства [6, 326–327]. Маргінальна поведінка із самого початку стала розглядатися як небажана у зв’язку з її нестійким характером і великою вірогідністю її перетворення в протиправну поведінку, проте, правознавці лише обмежуються констатацією факту наявності такої поведінки (її відсутність в суспільстві неможлива). Конкретні причини в умовах появи осіб з такою поведінкою в рамках теорії права не вивчалися, а розглядалися, в основному, такими науками, як соціологія і кримінологія.

Вплив маргінальності на правовідносини і поведінку особи набагато глибше і полягає не тільки в аналізі специфічної форми правомірної поведінки осіб. Враховуючи лише граничне положення деяких категорій громадян не можна розкрити суть маргінальності, її дію на правовідносини в суспільстві. У зв’язку з цим, на нашу думку, маргінальність необхідно розглядати, по-перше, як один з видів деформації правосвідомості, враховуючи правову кризу особи, а по-друге, як граничне положення певних категорій громадян, пов’язане з тим, що їх правовий стан не був врегульований в українському законодавстві належним чином.

На наш погляд, маргінальність є свого роду “кризою” правомірної поведінки, з якої під впливом соціальних обставин є два виходи: або особа стає правопорушником або її поведінка починає базуватись на визнанні

пріоритету права в якості основного регулятора поведінки. Суспільна небезпека маргінальної поведінки полягає в тому, що існує велика вірогідність того, що її суб'єкт, за наявності можливості уникнути покарання, вчинить правопорушення. Відсутність внутрішніх стримуючих мотивів і регуляторів поведінки призводить до того, що як тільки острах перед покаранням зникає або виникає можливість уникнути юридичної відповідальності людину більше ніщо не зупиняє перед вчиненням правопорушення. Починає переважати прагнення особи поліпшити матеріальне становище, навіть якщо для цього необхідно порушити правові розпорядження. Ситуацію посилює і те, що в даний час маргінальність не залежить від соціального положення індивіда.

Таким чином, маргінальність, в більшому ступені є небажаним явищем для життя суспільства, потребує визначення причин її появи, умов її існування і розповсюдження в суспільстві, а також знаходження дієвих шляхів її подолання.

Список використаних джерел:

1. Park R.T. Human migration & the marginal man. // American Journal of Sociology. — Chicago, 1928. — № 6. — P. 881–892.
2. Stonequist E.V. The Marginal Man. A study in personality and culture conflict. — New-York: Russel & Russel, 1961. — P. 45–48.
3. Маркс К, Энгельс Ф. — Сочинения: В 30 т. Т. 23. — М. : Политиздат, 1961. — 907 с.
4. Стариков Е. Маргиналы и маргинальность в советском обществе // Рабочий класс и современный мир. — 1989. — № 4. С. 142–155.
5. Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х т. Т. 2: Теория права / Под. ред. М.П. Марченко. — М., 2001. — 528 с.
6. Социология преступности. — М. : Прогресс, 1966. — 313 с.

ВПЛИВ ЗАСАД АРБИТРУВАННЯ НА ТРЕТЕЙСЬКИЙ РОЗГЛЯД СПОРІВ

Довганчук Сергій Миколайович,
здобувач Запорізького національного університету

Система вирішення конфліктів визначається засадами, на яких вона ґрунтується. Основи вітчизняного третейського розгляду закладені перш

за все в ст.4 Закону України “Про третейські суди”, серед яких присутній принцип арбітрування. Даний принцип є достатньо новим для вітчизняної практики, так як він передбачає врахування інтересів усіх учасників процесу, що мало вкладалося у доктрину соціалістичної системи з акцентом на диктатуру пролетаріату. Наявність у третейському розгляді принципу арбітрування є однією з основних відмінностей між державним судовим процесом та третейським розглядом. Вітчизняні третейські суди, на жаль, мало приділяють уваги забезпеченню виконання даного принципу у третейському розгляді, що значно зменшує його ефективність та соціально-правову корисність. Тому є очевидною необхідність чіткого визначення меж та дії даного принципу з метою його ефективного використання у третейському розгляді в практичній діяльності.

Згідно п.8 ст.4 Закону України “Про третейські суди” одним з принципів створення та діяльності інституту третейського суду є принцип арбітрування [1]. Законодавче декларування даного принципу у Законі України “Про третейські суди” вигідно його вирізняє у порівнянні зі ст.18 Закону Російської Федерації “Про третейські суди в Російській Федерації” [2] та зі ст.4 Закону республіки Казахстан “Про третейські суди” [3], які не визначають законодавчо арбітрування як принцип третейського розгляду.

Принцип арбітрування визначає обов’язок третейського суду у сприянні досягненню згоди про добровільне врегулювання спору, в тому числі через укладення мирової угоди, шляхом безпосередніх переговорів. П.В. Куфтирев вказує, що даний принцип підкреслює добровільну природу третейського розгляду, оскільки основним його завданням є досягнення компромісу між сторонами шляхом переговорів і взаємних поступок [4,28].

Спір, який знаходиться на розгляді у третейському суді, повинен бути вирішений за активної участі сторін. При цьому, завдання третейського суду забезпечити такий розвиток процесу, при якому сторонам забезпечується активна позиція у можливості спрямувати свої зусилля не на з’ясування обставин справи, а на ефективне вирішення спору — досягнення взаємовигідного результату для обох сторін чи то шляхом переговорів, чи іншим способом у рамках закону.

В.П. Волжанін визначав поняття спору, як правовий конфлікт, який виникає внаслідок неузгоджених уявлень конкретних осіб про взаємні права та обов’язки, коли уповноважена сторона не має можливості реалізувати право своєю владою, але може звернутись за захистом до юрисдикційного органу [5,7].

Таким чином, конфлікт врегульовується добровільно силами сторін — учасників конфлікту, між котрими виникла або існує спірна ситуація, але за допомогою вже третьої особи (осіб), яка вступає у процес після самого

факту виникнення конфлікту. Найбільш суттєвим моментом при цьому є те, що третя особа (особи) — арбітр, вступає у процес врегулювання спору за взаємною згодою сторін, на відміну від державного судочинства.

На думку Ю.П. Притики наявність принципу арбітрування у третейському процесі відображає диспозитивність третейського розгляду: “Щодо третейського розгляду даний принцип досить адекватно відображає його сутність та загальну спрямованість. Саме з огляду на таку ідею історично третейські суди називалися *compromissum*, а третейськими суддями могли обиратися не досконалі знавці букви закону, а в першу чергу “добрі люди в цілому, тобто добрі і в громадянському, і в моральному відношенні” [6, 12].

Офіційна правозастосовча доктрина в особі Вищого господарського суду України (раніше — арбітражного суду) визначала принцип арбітрування як здійснення заходів щодо сприяння у досягненні сторонами угоди [7]. Досягнення мирової угоди є найбільш сприятливим закінченням спору між сторонами, оскільки воно відображає не рішення третьої сторони, а результат волевиявлення обох сторін, надає можливість досягти сторонам основної мети шляхом взаємних поступок та компромісів, що має надзвичайно важливе значення у випадку, коли відносини сторін знаходяться у стані глибокої кризи. Тому в даному стані важливою є роль третейського суду, який сприяє відновленню та збереженню нормальних відносин між сторонами спору. Мирова угода, як позитивний результат використання арбітрування, є логічним закінченням третейського процесу, але з самої угоди для сторін виникають взаємні права та обов’язки у подальшому. Таким чином, принцип арбітрування у третейському процесі є чинником, який трансформує відносини сторін спору у новий спосіб, вигідний для учасників третейського розгляду.

Тараненко В.Ф. визначав, що принцип арбітрування полягає у виконанні законодавчої вимоги щодо розгляду третейських спорів та сприянні у досягненні угоди між сторонами і ухваленні на його основі рішення, якщо ця угода не протирічить законодавству і не порушує права та інтереси третіх осіб, що охороняються законом [8, 48].

У третейському розгляді принцип арбітрування присутній на всіх стадіях процесу, так як метою процесу є не пошук винної сторони з відповідним покладенням на неї санкцій, а пошук взаємовигідного виходу з конфліктної ситуації, збереження та трансформації відносин між учасниками третейського розгляду. Принцип арбітрування характеризується високим рівнем диспозитивності. Його існування та використання у процесі вирішення конфлікту можливе лише при умові що сторони знаходяться на позиціях, які дозволяють досягнути бажаного взаємовигідного результату з врегулювання спору.

Список використаних джерел:

1. Про третейські суди : Закон України від 11 травня 2004р. №1701-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 35. — Ст. 412.
2. О третейских судах в Российской Федерации : Закон РФ от 24.07.2002 № 102-ФЗ [Электронный ресурс] / Режим доступа — <http://www.spbarbitr.ru>
3. О третейских судах : Закон Республики Казахстан от 28 декабря 2004 года № 22 [Электронный ресурс] / Режим доступа — <http://www.spbarbitr.ru>
4. Куфтирев П.В. Науково-практичний коментар Закон України “Про третейські суди” / П.В. Куфтирев за ред. Ю.В. Білоусова та П.В. Куфтирева — К. : Правова єдність, 2008—28 с.
5. Основные проблемы защиты гражданских прав в несудебном порядке : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора юрид. наук : 12.00.03 / В.П. Волжанин. — Свердловский юридический институт — Свердловск , 1975. — 7 с.
6. Притика Ю.П. Питання теорії/ Ю.П. Притика // Право України — 2004 — № 1 — С.12.
7. Роз’яснення Вишого Арбітражного суду України від 25.02.1992р. № 01–6/244 “Про деякі питання практики застосування Арбітражного процесуального кодексу України” [Електронний ресурс] http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v_244800-92&fpage=1&text=%E0%F0%E1%B3%F2%F0%F3%E2&x=4&y=12#w1_1
8. Тараненко В.Ф. Принципы арбитражного процесса / В.Ф. Тараненко — М., 1993 — С. 48.

**ПРО ВАЖЛИВІСТЬ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО
ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**

Почтовий М.М.,

викладач Криворізького факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

За останні декілька десятиріч значно пожвавився інтерес науковців до тематики правової політики, але переважно це стосується російських дослідників загальнотеоретичних питань права. Найбільш відомі розробки належать І.Ю. Козліхіной, А.П. Коробовій, К.Д. Крилову,

Є.В. Куманіну, А.В. Мальку, М.І. Матузову, І.В. Федорову, Р.О. Халфіной, К.В. Шундікову. [1].

Під “правовою політикою” в літературних джерелах розуміють державну політику в правовій сфері суспільного життя. Її метою в Україні є побудова громадянського суспільства і правової держави. Правова політика базується на принципах і нормах Конституції України, виробляється Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Конституційним Судом України, Міністерством юстиції України та деякими іншими державними органами України. Втілюється у законах, підзаконних нормативно-правових актах та в діяльності відповідних державних органів щодо їх реалізації [2].

Правова політика — це особлива форма вираження державної політики, засіб юридичної легітимації, закріплення і здійснення політичного курсу країни, реформування різних галузей суспільного життя. Ця політика має державно-владний характер і спрямована на створення ефективно діючого механізму правового регулювання суспільних відносин, найбільш повне забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зміцнення дисципліни, законності й правопорядку, формування правової свідомості та правової культури населення тощо.

Правова політика має різні види і форми свого виявлення. Зокрема, залежно від змісту вона може бути правотворчою, правозастосовчою, правоохоронною, кримінально-правовою, виправною тощо [2].

Тобто, в залежності від предмета регулювання суспільних відносин, правова політика набуває відповідного забарвлення. Це, знову ж таки, підкреслює універсальність та плюралізм правової політики, те, що, незважаючи на сферу відносин, яка потребує впорядкування, дана політика покликана своїм правовим інструментарієм реалізувати поставлену мету.

Важко, напевно, переоцінити значення правової політики держави в сучасному житті суспільства. Дана проблематика, нажаль, не знаходила свого належного місця у наукових статтях, дисертаційних дослідженнях, монографіях тощо. Таким чином, можна стверджувати, що в Україні дослідження проблеми правової політики знаходиться в зародковому стані.

В цьому аспекті, на наш погляд, доречно вести мову про вироблення концепції правової політики держави. Концепція — це форма та засіб наукового пізнання, яка є способом розуміння, пояснення, тлумачення основної ідеї теорії, це науково обґрунтований та в основному доведений вираз основного змісту теорії, але на відміну від теорії він ще не може бути втіленим у струнку логічну систему точних наукових понять [3].

Звичайно, в подальшому, концепція правової політики держави повинна набути форм сформованої наукової теорії, але поки що ми можемо говорити про концепцію. Вона включає в себе весь спектр наукової думки стосовно правової політики держави.

Список використаних джерел:

1. <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2005-1/05sikkbiz.pdf>.
2. <http://cyclop.com.ua/content/view/1258/58/1/16/>.
3. <http://www.refine.org.ua/pageid-4498-1.html>.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В МІЛІЦІЇ

Синюк Наталія Андріївна,
курсант Київського національного
університету внутрішніх справ

Держава і право в сучасному світі знаходяться в складній і неоднозначній взаємодії з загальнолюдською культурою. У самому загальному виді культура — це все те, що створено людиною, має основу в душі людини, є результатом її творчості. Прогрес у розвитку людської культури визначається духовними і матеріальними досягненнями людей, їхніми успіхами в поліпшенні свого життя, в удосконалюванні форм свого існування. У цьому загальнокультурному процесі до сфери правової культури відносяться успіхи і досягнення в розвитку права і держави, в удосконалюванні правової і державно-правової організації життя вільних людей. Високий рівень правової культури є однією з ознак правової держави.

У зв'язку з цим, особливо значимим є взаємодія, взаємообслуговування елементів правової і моральної культури й областей культури в цілому. Забезпечити соціально адекватну, законслухняну поведінку особистості в умовах демократичної держави можна лише через моральну і правову свідомість одночасно. Виховання — це процес, за допомогою якого передається і засвоюється соціально цінний досвід поколінь. Одним із головних завдань процесу виховання є досягнення особою стану вихованості, що проявляється у її ставленні до навколишнього середовища, повазі до загальнолюдських цінностей, закону, прав та свобод людини.

Виховання можна визначити як процес систематичного, організованого і цілеспрямованого впливу на свідомість людини, її духовний та фізичний розвиток, з метою формування повноцінної особистості як

невід'ємної частини суспільства, зумовлений дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників. У широкому розумінні — це сукупність всіх впливів на свідомість, поведінку та психіку людини, спрямованих на її підготовку до активної участі у виробничому, культурному, громадському житті суспільства. У вузькому — виховання є планомірним впливом батьків, школи та вузу на вихованця.

Одним із видів виховання є правове. Рівень правового виховання, формування правової свідомості та правової культури — один із важливих критеріїв і передумов побудови демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства в Україні. Правове виховання — це необхідна умова підвищення правової активності трудящих, формування правової культури суспільства, подальшого зміцнення законності і правопорядку.

Особливість правового виховання в міліції в тому, що робота проводиться з законослухняними громадянами, з раніше засудженими, із засудженими умовно або з відстрочкою виконання вироку, а також із залученими до адміністративної відповідальності. При цьому працівник міліції повинен добре володіти своєю професією, пред'являються високі вимоги до його ділових та моральних якостей, він повинен добре знати право, інші соціальні норми, які регулюють його службову діяльність. Добропорядне ставлення до служби, чесність, непідкупність, принциповість, громадянська мужність, справедливість — невід'ємні його якості. У службовій діяльності працівники міліції зіштовхуються з багатьма і досить різними людьми. Вони розбирають справи, в яких переплелися часто суперечливі інтереси різних за своїм характером, соціального стану громадян. Добре знання психології людини, загальної соціальної психології. Він повинен бути знавцем в області людинознавства.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДЖЕРЕЛ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Демченко Іван Сергійович,
аспірант Інституту законодавства Верховної ради України

Після проголошення незалежності України постало питання про створення нової системи права та системи законодавства. Конституційне право України, як нова галузь у системі вітчизняного права, є першоосно-

вою, базисом для подальшого розвитку і становлення української державності. Розширення предмету правового регулювання галузі конституційного права, зростаючий вплив на конституційне право загальнолюдських цінностей, наслідки конституційно-правової реформи 2004–2010 років, стратегічний курс на інтеграцію до Європейського Союзу — ці та багато інших внутрішніх та зовнішніх чинників впливають на розвиток системи джерел конституційного права. Варто погодитись з В. Цокланом [1, с. 14], що нині спостерігається тенденція до удосконалення традиційних джерел конституційного права України — Конституції та законів України та запроваджуються нові для нашої правової системи джерела права — судовий прецедент, правовий договір, правовий звичай, конституційні документи програмного характеру та інші. Метою статті є узагальнення уявлень про поняття джерела конституційного права та надання їх класифікації, враховуючи останні дослідження провідних науковців України.

Поняття джерела конституційного права, як і більшість інших загальнотеоретичних положень відповідної юридичної науки, сформувався під впливом досліджень юридичної природи джерел права в загальній теорії права [2, с. 8]. Під джерелами права в юридичному значенні розуміється форма вираження, об'єктивізації державної волі [3, с. 19].

Виходячи із традиційного формально-юридичного підходу до розуміння джерел конституційного права, для того, щоб норми конституційного права виконували своє призначення, вони повинні бути виражені в певних формах. При цьому слід виходити з філософського розуміння єдності форми і змісту, згідно з яким форма — це продовження змісту, в даному випадку — певної норми конституційного права. Отже, форми, в яких виражені норми конституційного права і є джерелами конституційного права України [4, с. 45]. Попри відносну зручність цієї категорії, вона не дає відповіді на питання, що ж вважати формою, а що джерелом конституційного права, ані на питання про сутність та зміст органічної єдності форми та джерела сучасного конституційного права України [5, с. 10].

Нині значного поширення серед науковців набула теорія В. Погорілка та В. Федоренка, які визначають джерела конституційного права України (в його юридичному значенні) як зовнішню форму об'єктивізації установлених та санкціонованих Українським народом або державою, чи суб'єктами місцевого самоврядування норм, які мають певну юридичну силу [6, с. 323].

Існують й інші підходи до розкриття поняття джерела конституційного права України. Вважаю, що слід підтримати позицію Н. Мяловицької, яка зазначає, що термін “джерело права” у науці конституційного права в його юридичному значенні під яким прийняти розуміти нормативний

акт, в якому містяться конституційно-правові норми, є загальновизнаним. Загальноприйнятість цього терміна пояснюється, по-перше, тим, що він давно існує в науці і практиці. По-друге, застосовуючи цей термін, автори, як правило, пояснюють: вони розуміють під ним не силу, що надає праву обов'язкового значення, а лише форми, способи вираження права, тому використання цього терміну має лише умовний характер [7, с. 68].

Джерела конституційного права у своїй взаємодії утворюють певну органічну систему — систему джерел конституційного права. Ця система має структурні, функціональні та генетичні зв'язки між усіма її складовими елементами [6, с. 325]. У науці конституційного права існують різні підходи до визначення системи джерел конституційного права України. Розглянемо деякі із них. Так, система джерел конституційного права визначається: 1) як сукупність різнопорядкових, взаємодіючих і пов'язаних між собою креативними, предметними і структурно-функціональними зв'язками груп джерел відповідної галузі права, які втілюють і юридично закріплюють волю Українського народу, Української держави, територіальних громад [1, с. 6]; 2) сукупність різнопорядкових взаємопов'язаних і взаємообумовлених юридичних форм вираження волі Українського народу, держави, територіальних громад, а також політичних суб'єктів конституційної правотворчості [2, с. 6].

Порівняльний аналіз конституцій більше 100 сучасних держав світу засвідчив велику строкатість системи джерел конституційного права [7, с. 69]. Тобто, кожна країна має власну, неповторну систему джерел конституційного права, що складають базис для побудови та розуміння системи права окремої країни в цілому. Класифікація таких джерел конституційного права є складним теоретико-методологічним процесом, зміст якого полягає у визначенні підстав або критеріїв класифікації всієї сукупності джерел конституційного права. Підстав, або критеріїв для класифікації джерел сучасного конституційного права може бути багато. Так, О.Васильченко пропонує класифікувати джерела на: 1) письмові (наприклад, закон) та неписьмові (наприклад, звичай); 2) прямі (закон і звичай) і джерела (тлумачення закону і судова практика); 3) офіційні (закон і судова практика) та неофіційні (звичай і тлумачення закону) [8, с. 8]. Вважаємо, що даний перелік можна доповнити наступними підставами або критеріями, такими як: 4) національні та міжнародні 5) загальнодержавні, регіональні та локальні, тощо. Згідно критеріїв (характеру) сутності волевиявлення суб'єктів конституційної правотворчості виділяють: джерела конституційного права Українського народу; джерела конституційного права Української держави; джерела конституційного права територіальних громад України; джерела конституційного права інших суб'єктів конституційної правотворчості. За змістом (предметом

правового регулювання) — джерела, які регулюють основи конституційного ладу України, конституційно-правового статусу людини, основ посередньої демократії та унормовують інші основні інститути конституційного права України. З юридичною силою — конституційні, законодавчі, підзаконні, у тому числі й локальні джерела конституційного права України. За юридичною формою: конституційні нормативно-правові акти; конституційні договори; судові прецеденти; конституційні звичаї та традиції; програмні конституційні акти [1, с. 12–13] тощо.

Проте, найпоширенішою є класифікація побудована за ієрархічним принципом: закони, які за юридичною силою як основи даної класифікації поділяються на такі різновиди: конституційні, органічні, звичайні та надзвичайні; міждержавні договори про утворення нової держави; договори держав із державними утвореннями, а також державних утворень та органів влади між собою з питань їхніх взаємовідносин; акти глави держави та виконавчої влади — укази й декрети монархів та президентів, постанови уряду, акти міністрів та деяких відомств; регламенти парламентів та їхніх палат, що визначають внутрішню організацію та процедуру діяльності парламентів; акти органів конституційного контролю (конституційних судів, конституційних рад, трибуналів та ін.), які офіційно тлумачать конституції, визначають відповідність чи невідповідність окремих законів держави нормам конституції; прецеденти судової практики — оприлюднені рішення високих інституцій, які служать підставою для прийняття іншими судами аналогічних рішень при розгляді подібних справ; традиційні неписані правові звичаї — правила, що складаються у практиці тривалої діяльності органів держави, спираються на злагоду учасників відносин і не користуються судовим захистом у разі їх порушення; правові доктрини — праці видатних юристів, на яких суди в окремих країнах обґрунтовують свої рішення з конституційно-правових питань; міжнародно-правові акти та акти наддержавних організацій, якщо окремі положення їх у тій чи іншій формі відображені в конституції країни [7, с.68–69].

Нині в Україні спостерігається тенденція приведення джерел конституційного права у відповідність до правових стандартів Європейського Союзу, з огляду на системо утворюючий характер, що сприяє адаптації всього національного законодавства до законодавства ЄС, що є необхідною вимогою для Європейської інтеграції України [6, с. 325]. Тобто, відбувається певна стандартизація та інтернаціоналізація конституційного права взагалі та системи джерел конституційного права зокрема. Відбувається утвердження нових, “нетрадиційних” джерел конституційного права. Зокрема, обґрунтовується належність правової доктрини, правових звичаїв до джерел конституційного права. Вважаємо, що

із урахуванням зовнішнього курсу України на правову інтеграцію з Європейським Союзом, маючи на увазі позитивну конституційну практику так званих країн усталеної демократії, правова доктрина та правова звичай можуть слугувати основою для подальшого розвитку сучасної системи джерел конституційного права України.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначаємо, що усталений підхід до розуміння категорії “джерело конституційного права” є скоріше даниною національній конституційній традиції. Незаперечним є факт, що будь-яка класифікація носить досить умовний характер. Сучасна система джерел конституційного права є категорією динамічною. Розширення предмету конституційно-правового регулювання, різноманітність та строкатість конституційно-правових відносин обумовлює існування різноманітних за своєю правовою природою джерел конституційного права. У своїй сукупності, такі джерела впливають один на одного та утворюють певну систему, яка із плином часу розвивається та змінюється відповідно до політичних, соціальних, економічних умов у державі та суспільстві. Саме тому, будь-яка класифікація є актуальною лише на певний, конкретно визначений проміжок часу. Отже, відповідь на питання про належність та взагалі існування “нетрадиційних” джерел у системі конституційного права України зможе дати лише час.

Список використаних джерел:

1. Цоклан В. І. Система сучасних джерел конституційного права України: проблеми теорії та практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.02 “Конституційне право” / В. І. Цоклан // Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2008. — 24 с.
2. Сав’як О. В. Правовий звичай у системі джерел конституційного права України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.02 “Конституційне право” / О. В. Сав’як // Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2008.
3. Конституційне право України / за ред. В. Я. Тація, В. Ф. Погорілка, Ю. М. Тодики. — К. : Український центр правничих студій 1999. — 376 с.
4. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : [підручник] / О.Ф.Фрицький. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — 536 с.
5. Цоклан В. І. Система сучасних джерел конституційного права України : [монографія] / В. І. Цоклан, В. Л. Федоренко ; за ред. В. Л. Федоренка. — К. : Ліра-К. — 2009. — 400 с.
6. Погорілко В.Ф. Конституційне право України. Академічний курс : [підручник] : У 2 т. — Т.2 / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко ; за заг. ред.. Ю.С.Шемшученка. — К. : ТОВ “Видавництво “Юридична думка”, 2008.
7. Мяловицька Н. А. Правова природа договору як джерела конституційного права у федеративних та унітарних державах / Н.А.Мяловицька // Вісник

Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. — № 63–64. — 2005. — 118 с.

8. Васильченко О. П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.02 “Конституційне право” / О.П.Васильченко. — Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — К., 2007. — 18 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Андрущенко Ігор Григорович

доцент кафедри економіко-правових дисциплін
Київського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,

Вітчизняний ринок злиття і поглинання (далі — ЗіП) продовжує поступово розвиватися. В останні п'ять-сім років за рахунок угод по придбанню фінансових установ (далі — ФП), його обсяг збільшився у декілька разів. Разом із тим, прогнози експертів є доволі оптимістичними — активізація на ринку ЗіП буде підіграватися як зацікавленістю іноземних інвесторів до вітчизняних активів, так і зростаючою консолідацією у цілому ряді галузей.

Так, привабливість фінансового сектора достатньо довго асоціювалася в інвесторів з банками. Останні великі угоди засвідчили, що стратегія купівлі великих банківських установ себе майже вичерпала — оцінка активів у вітчизняному банківському секторі вже давно перевищує аналогічні показники банків Східної Європи. Проте, це зовсім не означає, що закордонний інтерес до фінансового сектора згасне. Перспективними для інвесторів стануть страхові компанії, лізингові установи та невеликі спеціалізовані банківські установи.

Варто відмітити, що у перспективі, зацікавленість стратегічних інвесторів до українського фінансового сектора буде лише посилюватися. У зв'язку з цим, ціни на банківські установи та страхові компанії будуть зростати разом із зростаючим на ринку попитом, змушуючи багатьох потенційних покупців змінювати свої плани стосовно входження в Україну.

На фоні позитивних зрушень у сфері ЗіП, останні декілька років відрізнялися і зростанням неринкових поглинань. І хоча переважна більшість з цих спроб завершилися практично нічим, у перспективі спроби отримати контроль над “конфліктними” ФУ будуть продовжуватися.

Неринкові поглинання в українських умовах є досить специфічними. У розвинених країнах світу термін “неринкове поглинання” означає купівлю

компанії всупереч бажанням менеджменту або ж одного з акціонерів, що здійснюється, в переважній більшості випадків, за рахунок скуповування акцій у власників. В Україні ж купівля ФУ всупереч волі акціонерів, у переважній більшості випадків здійснюється коли компанія-покупець використовує прогалини вітчизняного законодавства, нечіткість структури власності, можливість отримати “бажане” рішення в органах суду [1, с. 9].

Зауважимо, що оскільки більшість компаній металургійного, хімічного, а також машинобудівного секторів перебувають у власності великих фінансово-промислових груп, то найбільш вагомими ЗіП можуть бути здійснені винятково через механізм залучення інвестицій та в межах проведення приватизації державної власності.

При оцінці інвестиційного клімату України найбільш вагомими є фактори щодо стабільності та передбачуваності державної політики у сфері фіскальної (податкової) та монетарної політики, завершення політики реприватизації тощо. Вплив останнього фактора відбувається двобічно: з одного боку — стратегічно привабливі об’єкти повертаються до державної власності та у подальшому пропонуються для повторної приватизації, що, поза всяким сумнівом, приваблює інвесторів; з іншого — відсутні гарантії закріплення прав власності за інвесторами при черговій зміні влади.

Разом із тим, до галузей, де варто очікувати найбільшої кількості ЗіП, слід віднести: а) телекомунікаційний сектор; б) металургія; в) харчова промисловість; г) будівництво та будматеріали; д) ринок фінансових послуг. Можна також прогнозувати збереження інтересу до вітчизняних банків. Нині інвестори розглядають можливість купівлі раніше рекапіталізованих державних банків.

Страхова сфера також залишається привабливою завдяки загалом непоганим показникам діяльності страховиків та перспективам українського ринку. ЗіП вітчизняних страхових компаній іноземними конкурентами за останні роки стали не менш поширеним явищем ніж купівля українських банківських установ.

Ще одним доволі популярним напрямком ринку ЗіП є лізинг. Якщо до останнього часу ринок був поділений між порівняно невеликими вітчизняними та міжнародними компаніями, а також універсальними банками, то нині на нього вийшли відразу декілька великих іноземних інвесторів. Наприклад, з лізингу почали завойовувати вітчизняний ринок французи з Societe Generale, що з цією метою створили дочірню структуру ALD International, яка викупила у попередніх власників “Першу лізингову компанію” [2, с. 11].

Іншим напрямком, який також є досить привабливим для скуповування інвесторами — сектор невеликих спеціалізованих банків.

Насамперед, зацікавленість викликають напрямки споживчого кредитування та іпотеки. Частина невеликих спеціалізованих банків, створених останнім часом, орієнтовані саме на продаж великим західним структурам. Проте, успішність подібного сценарію є сумнівною, з огляду на те, що новим банківським установам прийдеться конкурувати за клієнтів уже з великими універсальними банками, велика частина яких придбана іменитими іноземними банківськими корпораціями. Водночас, купівля таких банків була б дуже вигідна порівняно невеликим іноземним ФУ, для яких стратегічно важливим є присутність в Україні.

Список використаних джерел:

1. Марчак В., Мошенец О. Аппетит растет // Инвестгазета. — № 8. — 2006. — С. 8–9.
2. Марчак В. Активы на блюдечке // Инвестгазета. — № 8. — 2006. — С. 10–11.

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НАДМІРНОЇ СИЛИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Равва Сергій Миколайович,

*здобувач кафедри адміністративної діяльності
Київського національного університету внутрішніх справ*

Рудиментарне значення терміну “законне” застосування сили зводиться до очевидного правила, що працівники міліції можуть застосовувати силу, лише у випадках, які передбачені законом. Проте слід зазначити, що межі такого застосування чітко не визначені. Фактично єдиною інструкцією, яку отримують всі співробітники міліції стосовно проблеми, яку ми розглядаємо полягає в отриманні вказівок про те, що вони мають бути гуманнішими та розсудливішими, повинні контролювати свою поведінку та відповідати за свої вчинки [1, 294]. Ми хотіли б зазначити, що усі суперечки, що точаться навколо питання жорстокості працівників міліції, не дають чіткої відповіді на питання, що робити і хто винен в цьому. До тих пір, доки проблему не буде повністю охоплено і однозначно висвітлено, буде існувати напруга між суспільством та співробітниками міліції.

Основною відмінністю працівників міліції від інших громадян, є те, що їм надане право на застосування заходів примусового впливу у разі, якщо вони вважають, що цього вимагає ситуація. Так стаття 12 Закону України “Про міліцію” від 20 грудня 1991 року містить умови і межі застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї: “Міліція має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених цим Законом”. А у ч. 3 цієї ж статті записано, що перевищення повноважень по застосуванню сили, в тому числі спеціальних засобів і зброї, тягне за собою відповідальність, встановлену законом [2].

Таким чином, працівників міліції можна порівняти із спеціалістами, яким надані особливі права робити певні речі, наприклад, докторами, які можуть розрізати людей, давати їм небезпечні медикаменти, оглядати інтимні частини тіла тощо. Такі речі не дозволено робити нікому іншому крім вищезгаданих спеціалістів. Разом із тим, слід зазначити, що право співробітника міліції на застосування сили є ширшим і більш розмаїтим, ніж право лікаря застосовувати ліки для боротьби із хворобою. Працівник міліції може прийняти рішення щодо застосування сили з метою виконання положень закону; йому не потрібно отримувати згоду ні від позивача, ні від людини, до якої її буде застосовано; існує небагато, або й взагалі відсутні випадки, у яких хто-небудь має законне право чинити опір при застосуванні сили з боку співробітників міліції, навіть якщо працівник робить це некоректно; застосування сили працівниками міліції дуже рідко аналізуються та оцінюються.

Величезний спектр законних повноважень міліції, що дозволяють її працівникам застосовувати силу, лежить в основі проблеми визначення та контролю над перевищенням цих повноважень. На сьогодні існують три головні механізми, що створені для здійснення такого контролю. Перший — це *кримінальне законодавство*, за яким застосування сили співробітниками міліції не повинно бути надмірним до такого ступеню, щоб являти собою злочин [3]. Другий — *цивільна відповідальність*, за якою застосування сили працівником міліції не повинно заподіювати людині шкоду, за яку вона або її представники мають право отримати компенсацію [4]. Третій — це *острах скандалу*, через який поведінка співробітника міліції не повинна призводити до ситуації, яка б скомпрометувала самого міліціонера, його підрозділ або ж у усю міліцію в цілому [5]. Кожен з цих механізмів контролю над застосуванням надмірної сили з боку працівників міліції висвітлює певний аспект цього явища.

Відповідність цим трьом стандартам у зв'язку із застосуванням надмірної сили — уникнення покарання за кримінальним законодавством, компенсації за цивільним звинуваченням та відведення публічного скан-

далу — це все, що вимагається від міліції, і все, до чого прагнуть її працівники. Жоден з цих стандартів не є достатньо впливовим для того типу діяльності міліції, яка необхідна у сучасному демократичному суспільстві. Ми не виправдуємо дії лікарів, адвокатів, інженерів, вчителів або людей усіх інших професій просто тому, що вони не підлягають кримінальній, цивільній відповідальності або не носять характеру скандалу, чому ж ми маємо робити це стосовно міліції.

Щоб зробити реальний прогрес у контролі над застосуванням надмірної сили з боку співробітників міліції, необхідно вийти з тупику цих трьох визначальних стандартів. Потрібно розглядати діяльність міліції за межами трьох вищевказаних елементів. Тобто слід спробувати визначити ті основи, що є джерелом стандартів для усіх інших професій. Отже належним стандартом, який може бути використаний при визначенні поняття застосування надмірної сили, і не є злочином, скандалом або дозуючою поведінкою. Звичайно, для визнання сили надмірною, вона не повинна обов'язково призводити до серйозних фізичних чи психічних травм. Більше того, вона не обов'язково має бути і продуктом зловмисної або садистичної поведінки. Вона може походити як від добрих, так і від злих намірів, помилок чи непорозуміння, браку досвіду, зухвалості, секундної недбалості, фізичної втоми, духовного перевантаження, експериментування, неадекватної чи невідповідної підготовки, упередженого відношення, бажанням до встановлення справедливості або демонстрації сміливості, недоречної довіри, нудьги, хвороби, специфічної некомпетентності або сотні інших факторів, які можуть вплинути на поведінку працівників міліції у певній ситуації.

Застосування надмірної сили можна визначити як застосування більшої сили, ніж та, яку б вважав за необхідне застосувати у даній конкретній ситуації висококваліфікований співробітник міліції.

Таке дещо спрощене визначення застосування надмірної сили вимагає від поведінки працівників міліції використання найвищих з усіх можливих стандартів. А це, в свою чергу, призводить до того, що випадки застосування надмірної сили будуть виявлятися значно частіше, ніж за інших прийнятних визначень та у багатьох ситуаціях, в яких за кримінальною, цивільною оцінкою, за здоровим глуздом і навіть мало-кваліфікованим міліцейським підходом не було б виявлено жодних зловживань.

Список використаних джерел:

1. Крижна В.В. Взаємодія ОВС України з населенням — чинник зміцнення дисципліни серед особового складу // Наук. вісн. НАВСУ. — 2003. — Вип. 2. — С. 293–297.

2. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // ВВР. — 1991. — № 4. — Ст. 20.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // ВВР. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
5. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України від 29 липня 1991 р. // Зб. нормативних актів України з питань правопорядку. — К., 1993. — С. 464–474.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Новаковець Валентина Миколаївна,
ад'юнкт кафедри економіко-правових дисциплін
Київського національного університету внутрішніх справ

З огляду на соціально-економічний стан держави, значні порушення під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти в існуючих умовах, обмеженість бюджетних ресурсів, урегулювання на законодавчому рівні питань здійснення відповідних закупівель, впорядкування та вдосконалення відповідних процедур є необхідним і довгоочікуваним.

Як відомо, основний законодавчий акт у сфері державних закупівель — Закон “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти” від 22.02.2000 № 1490-III у у березні 2008 року втратив чинність на підставі Закону України “Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти” від 20.03.2008 № 150-V. До нині, в супереч вимогам Основного Закону України, більшість господарюючих суб’єктів державного сектору економіки при проведенні закупівель товарів, робіт чи послуг, що повністю або частково здійснюються за рахунок державних коштів, змушені керуватися у своїй діяльності підзаконним нормативно-правовим актом — Положенням про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти, затвердженим постановою КМУ від 17.10.2008 № 921, яке було введене як тимчасове до набрання новим законом чинності. За зауваженнями керівників підприємств цей

період виявився найбільш складним, всі перебувають у стані очікування прийняття нового закону.

Натомість проект Закону України “Про здійснення державних закупівель” від 12.05.2008 № 2263–1 прийнятий Верховною Радою України 11.02.2010 року, на жаль, чи навпаки, на щастя був “ветований” вже новообраним Президентом України, В.Януковичем. І, як нам видається, не безпідставно. Адже даний законопроект має низку суттєвих зауважень, що могли негативно вплинути на ефективність “роботи” даного законодавчого акту, як основного у даній сфері регулятивного акту.

Окреслимо коротко основні найбільш вагомні з них зауваження, що стосуються формування системи органів державного регулювання та контролю у сфері закупівель. Так, в ст. 7 даного закону наводиться відповідний перелік таких органів. Зокрема, це: 1) Міністерство економіки України (як Уповноважений орган щодо регулювання та координації у сфері державних закупівель); 2) Державне казначейство (обслуговуючий банк); Рахункова палата; Антимонопольний комітет України; Головне контрольно-ревізійне управління України; Державний комітет статистики України; 3) орган оскарження при Міністерстві економіки України.

При цьому останньому відводиться роль на рівні із судом “захисника” прав, свобод та охоронюваних законом інтересів учасників процедури закупівлі (ст.18). Між тим зауважимо, що даним Законом не визначено місце такого органу оскарження в системі органів державної влади, а така концепція запроваджуваного правового інституту розв’язання спорів у сфері закупівель не враховує конституційну модель організації влади в Україні, якою закріплено принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову.

Новостворюваний орган оскарження з одного боку, не будучи органом державної влади, а з іншого — наділення його державно-владними повноваженнями з розгляду спорів та прийняття рішень, обов’язкових до виконання усіма особами, яких вони стосуються, є за своєю суттю наділеним повноваженнями зі здійснення правосуддя. Безспірно, такий підхід перш за все не відповідає статті 124 Конституції України, яка відносить здійснення правосуддя до виключної компетенції судів і забороняє делегування функцій судів, привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами.

Крім того, заперечення викликають також положення даного законопроекту щодо формування персонального складу органу оскарження, зокрема у частині включення представників парламентських комітетів Верховної Ради України, Секретаріату Президента України (нині — Адміністрації Президента України), Ради національної безпеки і оборони України, Державного комітету статистики України. Адже правовий

статус даних державних органів має зовсім іншу предметну компетенцію, що категорично виключає можливість їх представників до подібного роду інших органів.

На останок, спірною є також позиція законодавця щодо включення до системи органів державного регулювання та контролю у сфері закупівель таких суб'єктів як банківські установи. Так, частиною четвертою статті 7 Закону передбачено положення, за якими обслуговуючий замовника банк зобов'язується перевіряти не лише наявність документів, необхідних для здійснення оплати за договорами про закупівлю, а й відповідність укладених договорів про закупівлю звітам про результати проведення процедури закупівлі та річному плану закупівель, правильність їх оформлення відповідно до законодавства, наявність оголошення про проведення процедури закупівлі, повідомлення про акцепт пропозиції конкурсних торгів, відомостей про рішення Уповноваженого органу про погодження процедури закупівлі, оголошення про результати процедури закупівлі, що були опубліковані в державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель та у відповідних міжнародних виданнях.

Дані новели не відповідають перш за все нормам спеціальних законів України “Про банки і банківську діяльність”, “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” (не враховують особливостей статусу та діяльності банків), а також фактично підміняють основні функції банків, визначені ч.2 ст. 334 Господарського кодексу України, функціями контрольних органів, якими вони не є. Адже здійснення контролю за суб'єктами господарювання є виключною функцією держави, а тому покладення такої функції на банки не відповідає правовій природі останніх.

Таким чином, окреслені нами загальні правотворчі недоліки (неузгодженості) щодо формування нової системи з державного регулювання та контролю у сфері державних закупівель, з одного боку дозволяють уникнути подібних у майбутньому на ранніх стадіях нормотворчого процесу, з іншого — визначають нові тенденції розвитку правової думки у сфері державного управління економікою держави.

ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Река Володимир Андрійович,

здобувач кафедри економіко-правових дисциплін
Київського національного університету внутрішніх справ

Як свідчить аналіз вітчизняної нормативно-правової бази, фундаментальних наукових праць вчених у галузі фінансового права, державного управління, адміністративного права, а також останніх публікацій практиків, в Україні нині продовжується процес формування системи фінансового контролю.

За роки незалежності нашої держави відбулося чимало зрушень у цьому напрямі. Проте, найбільш складним завданням, та, на жаль, ще не вирішеним, виявилось формування саме *системи державного фінансового контролю*.

Особливе місце в цій системі належить її суб'єктам. Соціально-економічні зміни, які відбуваються в суспільстві, не дозволяють зупинитися ні законодавцю, ні науковцям на винайденні оптимальної структури органів управління у сфері фінансового контролю, у тому числі державного. Довготривалі реформи (зокрема — адміністративна) постійно вимагають проведення спеціальних наукових досліджень з метою вироблення єдиної системи органів державного фінансового контролю, зокрема шляхом подальших уточнень правового статусу усіх суб'єктів державного фінансового контролю, як суб'єктів державного управління.

У зв'язку з цим у державі утворилася низка розрізнених державних контролюючих органів, які, по суті, не є самостійними, не пов'язані між собою узгодженою нормативно-правовою базою, не мають єдиної інформаційно-комунікаційної інфраструктури, а їхні дії недостатньо координовані. Все це негативно впливає на результативність державного фінансового контролю, основними завданнями якого є попередження та припинення фінансових правопорушень і, відповідно, підвищення ефективності діяльності державного сектора економіки.

Отже, перед науковою спільнотою та зацікавленими практичними працівниками нині постає важлива науково-прикладна проблема щодо створення дієвої та чітко структурованої системи державного фінансового контролю, обґрунтування стратегії її розвитку, формування методологічних та методичних основ функціонування її вищого органу, удосконалення форм і методів здійснення контрольних-аналітичних дій, спрямованих на підвищення ефективності використання державних ресурсів.

Аналіз наукових джерел із проблем фінансового контролю дозволяє констатувати, що вченими продовжується ведення полеміки щодо визначення оптимальної системи органів державного фінансового контролю загалом та з приводу класифікації її суб'єктів зокрема.

Серед вчених-правників мають місце декілька підходів до розуміння системи контролюючих органів. Найбільш типовим системоутворюючим критерієм є конституційно закріплений поділ державної влади на законодавчу, виконавчу і судову. Відповідно систему органівДФК утворюють: контролюючі органи законодавчої влади (Верховна Рада України, профільні Комітети ВРУ, Рахункова палата); виконавчої влади (ДКРС, Мінфін України, Мінекономіки України та ін.); судової влади (суди та судді, судові адміністрації), а також органи, що утворюють окрему групу, так званій “президентський контроль” (Адміністрація Президента України, Рада національної безпеки та оборони України). Іншим, не менш застосовуваним критерієм об'єднання в єдину систему є “виконання контрольних функцій”. Зустрічаються також і пропозиції авторів систематизувати контролюючі органи й за такими критеріями, як порядок призначення керівництва, наявність структури підвідомчих підрозділів.

Ми є прихильниками наукової точки зору, згідно з якою підставою об'єднання в єдину систему органів державного фінансового контролю є наявність у їхньому статусі спеціальних контрольних повноважень. Такими повноваженнями зокрема є: 1) повноваження провадити контроль за своєю ініціативою у межах своєї компетенції; 2) повноваження давати вказівки обов'язкового характеру відповідним органам і посадовим особам про ліквідацію викритих порушень та їх наслідків; 3) повноваження притягнути до відповідальності винних посадових осіб; 4) повноваження з вироблення рекомендацій превентивного характеру, що є особливо важливо для фінансового контролю у галузі фінансової діяльності.

Варто наголосити, що, на нашу думку, виключною підставою віднесення того чи іншого суб'єкта фінансового контролю до системи органів державного фінансового контролю є наявність у його статусі повного комплексу перерахованих вище контрольних повноважень. Відсутність хоча б однієї складової може ставити під сумнів обґрунтованість віднесення відповідного суб'єкта до даної системи.

За результатами попереднього дослідження правового статусу низки державних органів, що у тій чи іншій мірі беруть участь у здійсненні державного фінансового контролю, та керуючись охарактеризованим нашим підходом, до системи органів державного фінансового контролю в Україні можна віднести такі з них: Рахункова палата, Державна

контрольно-ревізійна служба, Антимонопольний комітет України, Державне казначейство, Пенсійний фонд України та деякі інші. Для визначення місця і ролі кожного з них в даній системі контролю необхідним є подальше детальне їх дослідження та їх класифікація.

Безперечно, ми не претендуємо на аксіоматичність цього підходу, оскільки у даній роботі ми лише виклали окремі положення нашої наукової позиції щодо критеріїв формування системи органів державного фінансового контролю. Інші складові та характеристики досліджуваної системи буде здійснено нами у наступних роботах.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ

Хімач Катерина Олександрівна,

ад'юнкт кафедри економіко-правових дисциплін
Київського національного університету внутрішніх справ

Ефективне функціонування банківської системи країни відіграє важливу роль в економічному розвитку держави, забезпеченні її стабільності та добробуту. Діяльність кожного банку залежить від кількості, потреб та економічної поведінки його клієнтів.

В свою чергу, банки, як фінансові установи, що здійснюють залучення коштів у вклади та подальше розміщення їх від свого імені на власних умовах, відіграють провідну роль у процесі перерозподілу тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб.

Задля нормальної взаємодії банків та клієнтів, необхідна наявність дієвих механізмів, які б захищали та гарантували інтереси обох сторін. В якості такого механізму світова практика розробила систему забезпечення банківських вкладів.

В літературі та законодавстві для визначення відносин із захисту фінансових заощаджень населення використовуються такі поняття як “страхування” та “гарантування”. На нашу думку ці поняття не відображають в повному обсязі зміст цих відносин.

Тому для їх позначення в законодавстві доцільніше використовувати термін “забезпечення банківського вкладу” і дати його легальне визначення в Законі України “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб” від 20 вересня 2001 року.

Глумачний словник української мови визначає поняття “забезпечення” як створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чогось.

В теорії банківського права та законодавстві з питань банківської діяльності можна зустріти такі терміни: “забезпечення кредиту”, що означає комплекс правових, економічних, організаційних заходів стимулювання позичальника до своєчасного та повного виконання своїх зобов’язань перед кредитором, або засіб страхування банку від ризику неповернення клієнтом позички; а також “забезпечення грошей”, тобто ті матеріальні умови, які сприяють стабільності грошового обігу, підкріплення грошей товарно-матеріальними цінностями. У такому контексті, “забезпечення банківського вкладу” означає комплекс створених державою, фінансовими інститутами заходів, які страхують вкладника від ризику неможливості отримання свого депозиту відповідно до умов договору. Це поняття також більш повно розкриває суть відносин, які виникають з договору банківського вкладу між банком, вкладником та установою із захисту прав вкладників.

Формування системи забезпечення банківських вкладів покликане вирішити такі завдання: підвищення довіри до банків як до фінансових посередників; стабілізація фінансових ресурсів та зменшення ризику кризи банківської системи; сприяння створенню і мобілізації грошових заощаджень; захист прав та інтересів вкладників; підвищення ефективності управління грошово-кредитним сектором економіки.

Але наявність такої системи спонукає банки до більш ризикованої діяльності, а вкладників — до менш зваженого вибору банку. Тому постає ряд правових проблем у регулюванні відносин із захисту прав вкладників, що виражаються у встановленні необхідних, достатніх та доцільних умов для участі банку у системі забезпечення вкладів, у визначенні правового статусу установи із забезпечення банківських вкладів та окресленні кола її повноважень, встановленні змісту відносин з державними органами та фінансовими інститутами.

Таким чином, формування системи забезпечення банківських вкладів позитивно впливає на вирішення ряду соціальних, правових, економічних проблем. Це відновлення довіри до банківської системи та держави, забезпечення її стабільності; стимулювання організації заощаджень та використання їх в якості довгострокових інвестицій; захист прав та інтересів громадян, підтримання соціальної стабільності в суспільстві; формування здорової конкуренції між банками; встановлення багатосторонніх правових відносин між державою, комерційними банками та вкладниками. Однак при формуванні даної системи необхідно: законодавчо закріпити поняття, що відображає зміст відносин із захисту

банківських вкладів; окреслити коло функцій системи забезпечення банківських вкладів та визначити правовий статус провідної установи цієї системи.

ДЕЯКІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Линник Григорій Миколайович,
здобувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Правова політика української держави щодо удосконалення регулювання суспільних відносин у сфері інформаційної безпеки здійснюється паралельно в двох діаметрально протилежних напрямках: з одного боку вона спрямована на систематизацію інформаційного законодавства, а з іншого — на прийняття пакету нормативно-правових актів в цій сфері.

Можливо це пов'язано з тим, що систематизація інформаційного законодавства має довготривалий характер, а проблема забезпечення інформаційної безпеки України потребує якомога оперативнішого реагування, внаслідок чого на даному етапі доцільним стало прийняття Доктрини інформаційної безпеки України, який закладає живлюче підґрунтя для прийняття Інформаційного кодексу України.

Отже, враховуючи основні напрями удосконалення інформаційного законодавства, вважаємо за необхідне виділити деякі напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки України.

1. *Удосконалення адміністративно-деліктного законодавства у сфері інформаційної безпеки України:*
 - виокремлення в межах КУпАП окремого розділу, об'єктом адміністративних правопорушень яких є інформаційна безпека людини (громадянина), суспільства та держави. В чинному КУпАП адміністративні правопорушення інформаційного характеру хаотично містяться в главах 6, 10, 12, 15 тощо;
 - посилення адміністративної відповідальності за правопорушення інформаційного характеру, оскільки на сьогодні здебільшого

передбачені такі види адміністративних стягнень як штраф від одного до п'ятсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян та конфіскація засобів вчинення правопорушення чи продукції отриманої внаслідок порушення вітчизняних норм права, а також у поодиноких випадках виправні роботи, попередження та відшкодування збитків;

- доповнення КУпАП статтею, яка передбачає відповідальність за курси нейролінгвістичного програмування (НЛП), що завдають шкоду психіці людини (громадянина), а також нормою, що закріплює відповідальність за порушення правил збирання, розголошення та використання комерційної таємниці;
- конкретизація ст. 186⁶ “Порушення законодавства про друковані засоби масової інформації”, 212² “Порушення законодавства про державну таємницю”, 212³ “Порушення права на інформацію” тощо, оскільки перелік інформації, що не можна відносити до державної таємниці абсолютно не відповідає нормам Закону України “Про інформацію”, в якому також закріплено перелік відомостей, що не можуть бути віднесені до конфіденційної інформації (наприклад, у п. 4 ст. 8 цього Закону зазначається тільки про “факти порушень прав і свобод людини і громадянина”, що не відповідає нормам Закону України “Про інформацію”, оскільки закріплюється, що не лише факти порушень прав і свобод людини і громадянина, а й загалом інформація стосовно стану справ із правами та свободами людини і громадянина, отже, ця колізія значно звужує право людини (громадянина) на інформацію, що потребує її усунення);
- узгодження статті ст. 212–3 “Неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності” КУпАП з нормами Закону України “Про інформацію”, де зазначається про відповідальність за необгрунтовану відмову в наданні інформації;
- усунення конкуренції статей Кримінального Кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 163 КК “Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер” — ст. 212⁶ “Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем”, ст. 176 “Порушення авторського права і суміжних прав” —

ст. 51–2 КУпАП “Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності” тощо).

Вищезазначена колізія норм права Особливої частини чинного Кримінального Кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, “передбачає можливість правозастосовувача вирішувати питання про віднесення того чи іншого протиправного діяння чи до адміністративних проступків чи до злочинів, що, у принципі, є неприпустимим і це суперечить положенням п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України”.

2. Забезпечити громадський (суспільний) контроль за діяльністю органів державної влади шляхом більш якісного та повного висвітлення їх діяльності в ЗМІ, а також надати можливість безкоштовного доступу громадян до інформації та отримання правової допомоги в роз’ясненні змісту конкретних норм права.
3. Створити спеціалізовану службу, основним завданням якої б стало забезпечення координації дій всіх державних та недержавних інституцій у сфері забезпечення інформаційної безпеки України.

Дослідження завдань вищезазначеного органу дозволяє дійти висновку, що він забезпечує співробітництво виключно органів виконавчої влади у сфері інформаційної безпеки України. Разом із тим, потрібна така інституція, яка б змогла забезпечити координацію не тільки представників державного апарату, але і недержавних суб’єктів забезпечення інформаційної складової національної безпеки.

Крім того, потребує уточнення не тільки коло суб’єктів, що забезпечують інформаційну безпеку України, але й їх завдання, функції, повноваження в цій сфері.

Необхідно відмітити, що навіть стислий аналіз вітчизняних та зарубіжних нормативно-правових актів дозволяє висновувати про актуалізацію шляхів удосконалення інформаційної безпеки та впорядкування інформаційних відносин в усіх сферах життєдіяльності суспільства та функціонування державних і недержавних інституцій. Саме тому, одним із шляхів підвищення ефективності інформаційної безпеки України, на нашу думку, є більш жорсткий контроль посадових осіб, які відповідальні за виконання доручених їм завдань.

Зрозуміло, що лише системне, комплексне та цілеспрямоване виконання покладених заходів усіма суб’єктами, на наше тверде переконання, сприятиме підвищенню ефективності реалізації державної політики в сфері інформаційної безпеки України.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Залізник Віталій Анатолійович,
здобувач Національного університету
біоресурсів і природокористування України

За даними Держкомстату України станом ще на 2008 рік інформаційні відносини регулюються 257 Законами України та 290 Постановами Верховної Ради України, 368 Указами та 87 розпорядженнями Президента України, 1149 постановами та 206 розпорядженнями Кабінету Міністрів України, а також 1095 нормативними актами міністерств і відомств України.

Крім змін та доповнень до вищезазначеного інформаційного законодавства, у 2009 році було прийнято ще значну кількість різних нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері.

Таким чином, кількість нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері, а також динаміка їх прийняття, сприяли становленню нової галузі права в Україні — інформаційного права України.

І хоча інформаційне право — це галузь права, що лише формується, більшість науковців зазначають, що вона відіграватиме визначальну роль в розвитку сучасного суспільства XXI сторіччя і в найближчий час буде повноцінною галуззю права [1, с. 81].

Оскільки в інформаційному праві накопичено критичну масу нормативно-правового матеріалу, постає питання про проведення систематизації цієї галузі у той чи інший відомий юридичній науці спосіб: за допомогою інкорпорації, консолідації чи кодифікації.

Здебільшого в теорії права *систематизація* визначається як діяльність з упорядкування та удосконалення нормативного матеріалу шляхом його зовнішньої та внутрішньої обробки з метою підтримання системності законодавства та забезпечення суб'єктів права необхідною нормативно-правовою інформацією [2, с. 156].

Під *інкорпорацією* (від лат. — *incorporatio* — включення до складу) розуміється об'єднання нормативно-правових актів у збірники чи зібрання, розташування їх у певному порядку без зміни змісту. Результатом інкорпорації є зовнішнє опрацювання чинного законодавства [3, с. 690–691].

Щодо *кодифікації*, то під нею слід розуміти форму корінної переробки діючих нормативних актів у визначеній сфері відносин, спосіб якісного впорядкування законодавства, забезпечення його узгодженості

та компактності, а також розчистки нормативного масиву, звільнення від норм, що застаріли та себе не виправдали [4, с. 384].

“Специфічний вид систематизації законодавства, кінцевою метою якого є усунення множинності нормативних актів, шляхом зведення їх до одного укрупненого акту становить **консолідацію** [5, с. 221]. Новий укрупнений акт повністю замінює нормативні акти, що увійшли до його складу, оскільки заново приймається компетентним правотворчим органом та містить власні офіційні реквізити: назву, дату прийняття, номер та підпис посадової особи. Тому можна зазначити, що консолідація є різновидом правотворчої діяльності державних органів” [5, с. 221].

При виборі конкретної форми систематизації необхідно брати до уваги не лише складний і специфічний характер інформаційних відносин та період становлення інформаційного права як самостійної галузі права, але й той факт, що інформаційне право як молода галузь права не є систематизованою галуззю права. А тому не можна говорити про необхідність прийняття нових кодексів або їх нових редакцій з урахуванням змін, що відбулися у суспільному житті країни.

Здебільшого стосовно нових галузей, предмет регулювання яких ще достатньо не визначений, найбільш раціональним та адекватним напрямом удосконалення є проведення систематизації нормативно-правового матеріалу за допомогою інкорпорації та консолідації.

У даному випадку інкорпорація буде відігравати функцію обліку нормативно-правового матеріалу, а консолідація започатковувати процес подальшої кодифікації. Але довгий час можуть існувати не кодифіковані, а консолідовані нормативно-правові акти.

Отже, формування інформаційного законодавства та інформаційного права на сьогодні потребує глибокої теоретичної розробки. Саме Закон України “Про інформацію” став фундаментом для прийняття інших нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини, та загалом зародження інформаційної галузі законодавства.

Тому удосконалення інформаційного законодавства має бути поступовим від інкорпорації до кодифікації через консолідацію, що і сприятиме не тільки його зародженню, але й формування та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Інформаційне законодавство України : [науково-практичний коментар] / За ред. Ю.С. Шемшученко, І.С. Чижа. — К. : ТОВ “Видавництво “Юридична думка”, 2006. — 232 с.
2. Протасов В.Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва : Юрайт-М, 2001. — 346 с.

3. Юридична енциклопедія: в 6 т. — Т.2 : Д-Й. — К. : “Українська енциклопедія”, 1999. — 744 с.
4. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах. Изд. 2-е. — Отв. ред. проф. М.Н.Марченко. — Т.2. — Москва: ИКД “Зерцало — М”, 2001. — 476 с.
5. Сырых В.М. Теория государства и права: Учебник. — Москва: Юридический Дом “Юстицинформ”, 2001. — 592 с.

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ’ЄКТІВ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Шепста Олена Василівна,
здобувач Національної академії
Служби безпеки України

Необхідність наукового аналізу принципів взаємодії обумовлена тим, що саме засадничі ідеї, якими керуються організації та інші учасники спільної діяльності, становлять основу останньої [1, с. 81]. Іншими словами: без з’ясування певних положень, які є основою спільної діяльності суб’єктів технічного захисту інформації (ТЗІ), без закладення міцного фундаменту даної форми взаємодії, подальші роботи з даного напрямку не дадуть очікуваного результату.

Науковим товариством, зазвичай, виділяються наступні загальні принципи взаємодії: науковості; законності; плановості; безперервності; “головної ланки”; “резерву”; маневреності; оптимального використання можливостей взаємодіючих елементів; пропорційної відповідальності за наслідки взаємодії [2, с. 304].

Згідно з нами контекстом, дані **принципи** набувають наступної інтерпретації.

Принцип *науковості* передбачає здійснення взаємодії на основі пізнання та використання об’єктивних законів та закономірностей в інтересах забезпечення оптимального функціонування взаємодіючих структур. Науковість взаємодії характеризується глибоким та всебічним пізнанням причинно-наслідкових зв’язків соціально-правової сфери життя [2, с. 199]. Тобто спільна діяльність суб’єктів системи ТЗІ України має базуватися на прогресивних тенденціях соціального розвитку, вбирати в себе передові ідеї сучасної наукової думки.

Взаємодія суб'єктів системи ТЗІ має відповідати принципу *законності* — не суперечити чинним державним та відомчим нормативним актам, наказам, нормативам, інструкціям тощо. Причому законність взаємодії — це її відповідність не тільки букві закону, але й духу закону, принципам верховенства права.

Принцип *плановості* передбачає застосування в процесі взаємодії планів різного рівня. Мета всілякого плану і всіх похідних планів полягає у тому, щоб полегшити досягнення поставлених цілей та завдань. Зміст планування полягає у [2, с. 246]: визначенні основних завдань системи на запланований період; визначенні, з урахуванням доцільного використання сил та засобів, комплексу заходів, здійснення яких забезпечить виконання завдань, що стоять перед системою; встановленні строків виконання запланованих заходів та виконавців.

Безперервність взаємодії означає, що функції з технічного захисту інформації потребують постійного здійснення і погодження дій суб'єктів системи ТЗІ. Взаємодія цих суб'єктів має бути обов'язковим елементом процесу створення та забезпечення функціонування системи ТЗІ України. Організацію такої взаємодії ні в якому разі не можна розглядати як короткочасну кампанію, розраховану лише на розв'язання якогось конкретного найближчого завдання.

Завдання, які доводиться розв'язувати суб'єктам системи технічного захисту інформації України, є неоднорідними за своїм значенням, місцем у загальному ланцюгу подій, способами та часом їх розв'язання. Тобто існує необхідність визначення серед інших “*головної ланки*” — основного завдання, вирішення якого дозволить розв'язати всю сукупність проблем. Ми вважаємо, що головним завданням у спільній діяльності зазначених інституцій з технічного захисту інформації є забезпечення порядку доступу, цілісності та доступності інформації, яка становить державну та іншу передбачену законом таємницю, конфіденційної інформації, а також цілісності та доступності відкритої інформації, важливої для особи, суспільства і держави.

Взаємодія відповідатиме принципам “*резерву*” або “*надлишку*” у випадку, коли її суб'єкти забезпечили такі умови функціонування, за яких вихід з ладу якогось елемента не викличе припинення взаємодії. Тобто взаємодія має бути організована з певним запасом міцності, резервом, який забезпечує нормальне, безперебійне функціонування у разі збурюючих впливів.

Принцип *маневреності* або оперативності та гнучкості щодо предмету нашого дослідження вимагає закладення в основу взаємодії між суб'єктами системи ТЗІ України певної свободи спільних дій, яка дозво-

лить більш ефективно використовувати сили, засоби, форми та методи, які є в розпорядженні учасників взаємодії.

Взаємодія означає погоджене функціонування суб'єктів і тому має передбачати *оптимальне використання можливостей взаємодіючих елементів*. Реалізація названого принципу передбачає попереднє вивчення та облік можливостей суб'єктів системи ТЗІ України на кожному з рівнів організації такої взаємодії, тобто специфіки функціонування, середовища, сил та засобів, які вони мають, а також прогнозування результатів їх діяльності.

Принцип *пропорційної відповідальності* за наслідки взаємодії розуміє під собою відповідальність державних органів, щодо яких здійснюється ТЗІ, за: забезпечення технічного захисту інформації згідно з вимогами нормативно-правових актів з питань технічного захисту інформації; видання у межах своїх повноважень нормативно-правових актів із зазначених питань; здійснення контролю за станом технічного захисту інформації [3].

Відповідно до викладеного ДСТЗІ має відповідати за:

- формування та реалізацію державної політики у сфері технічного захисту інформації в межах компетенції;
- визначення вимог і порядку створення та розвитку системи технічного захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом;
- здійснення державного контролю за станом технічного захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом [4].

Інші суб'єкти системи технічного захисту інформації мають нести відповідальність за: дослідження загроз для інформації на об'єктах, функціонування яких пов'язано з інформацією, що підлягає охороні; створення та виробництво засобів забезпечення технічного захисту інформації; розроблення, впровадження, супроводження комплексів технічного захисту інформації; підвищення кваліфікації фахівців з технічного захисту інформації [3].

Список використаних джерел:

1. Сачаво А. Г. Взаємодія приватних охоронних структур з органами внутрішніх справ / А. Г. Сачаво // Бюлетень з обміну досвідом роботи МВС України. Науково-практичне видання. — 2004. — №154. — С.81–84.
2. Організація управління персоналом в органах внутрішніх справ. Монографічне дослідження / В. Д. Сущенко, А. М. Смирнов,

- О. І. Коваленко, А. А. Смирнов. — К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. — 352 с.
3. Про Положення про технічний захист інформації в Україні : Указ Президента України від 27.09.1999 №1229/99 [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.rada.gov.ua.
 4. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3475-IV // Офіційний вісник України. — 2006. — № 13. — С. 44.

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ МІЛІЦІЇ

Троханенко Інна Іванівна,
здобувач Київського національного університету
внутрішніх справ

Проблема організаційного забезпечення контрольно-наглядової діяльності є похідною від проблеми правового забезпечення, але вона не менш значуща для функціонування системи державного контролю за діяльністю міліції, оскільки навіть найдосконаліше законодавство про контроль без чіткої організації щодо його застосування не в змозі належним чином регулювати суспільні правовідносини.

До неправових форм управлінських дій, різновидом яких є і контрольно-наглядова діяльність, традиційно відносять дії, безпосередньо не пов'язані з прийняттям нормативних та виданням індивідуальних актів управління. Такими визнають проведення організаційних заходів та здійснення матеріально-технічних операцій. Матеріально-технічні операції, як на нас, є різновидом заходів організаційних і окремо розглядатися нами не будуть.

Загальновизнано, що проведення організаційних заходів є однією з форм управлінської діяльності. Організаційні дії зумовлюють необхідний чинник управлінської діяльності в усій системі органів виконавчої влади держави. Ці заходи здійснюються систематично, постійно і спрямовані на забезпечення чіткої та ефективної роботи відповідних систем управління. Вони не пов'язані з виданням правових актів та здійсненням юридично значущих дій. Організаційні заходи не породжують, не змінюють і не припиняють адміністративних правовідносин. Різноманітність

конкретних форм організаційних заходів визначається сферою або галуззю управління, особливостями керованих об'єктів, специфікою їх правового статусу. Стосовно органів внутрішніх справ безпосередніми організаційними діями можуть бути: а) роз'яснення змісту і мети законодавчих та інших правових актів, тих або інших заходів; б) інспектування роботи та інструктування нижчих органів (посадових осіб); в) розроблення програм, підготовка та проведення нарад, конференцій тощо.

Організаційні заходи не фіксуються так точно, як юридичні форми управлінської діяльності. Але як передумови, так і наслідки їх здійснення, можуть фіксуватися і юридично.

Здійснення організаційних заходів є найбільш об'ємною частиною діяльності як органів внутрішніх справ взагалі, так і контрольно-наглядових органів зокрема з боку як її кількості, так і різноманітності. Організаційні заходи мають допоміжний характер. Їх основне призначення — обслуговування самого процесу контролю (або контрольного провадження), всіх інших форм управлінської діяльності. Вони створюють умови для використання інших форм роботи контролюючих структур.

В узагальненому вигляді організаційні заходи у сфері діяльності міліції — це підготовка матеріалів для прийняття відповідних рішень, провадження діловодства, складання довідок, звітів і т. ін. У спеціальній літературі (як один із поглядів) залежно від призначення та засобів виконання відокремлюють такі організаційні заходи: а) діловодські (всі операції, що пов'язані з виготовленням документів органами управління і яким притаманний технічний характер — листування, передрук, розмноження і т. ін.); б) безпосереднє виконання приписів правових актів, якщо воно має матеріальний (технічний) характер (операції про передачу засобів або майна, видачу виконавчих документів); в) реєстраційні, що мають самостійне значення (реєстрація фактів та подій у сфері внутрішніх справ); г) статистичні (збирання та обробка інформації відповідно до встановлених правил); ґ) інформаційно-довідкові (складання та опрацювання доповідних записок, довідок за результатами перевірок, підготовка довідників і довідок про роботу органів внутрішніх справ, дача відповідних роз'яснень і консультацій на підставі інформаційних матеріалів); д) по систематизації матеріалів, у тому числі правових актів (створення комплексних інформаційно-аналітичних систем для державних потреб); е) інформаційно-технологічні (впровадження інформаційних технологій у різних ланках державного управління).

Зрозуміло, що організаційне забезпечення контрольно-наглядових дій не буде повністю відповідати викладеним вище заходам, оскільки контроль є лише частиною управлінського процесу, до того ж досить спе-

цифічною. На нашу думку, до такого забезпечення можна віднести такі заходи із безпосередньої підготовки до здійснення контролю або нагляду (все інше буде складати контрольне провадження), як: вибір об'єкта контролю; визначення завдань та цілей контролю; визначення форм та методів контролю; підбір кадрів контролерів відповідної кваліфікації; технічне та фінансове оснащення суб'єкта контролю; визначення оптимальних строків проведення контрольно-наглядових дій; прогнозування очікуваної ефективності роботи контролерів; визначення (за наявності підстав) порядку взаємодії різних контролюючих органів.

Серед наведених елементів організаційного забезпечення ми вирізняємо підбір кадрів контролерів відповідної кваліфікації як головний елемент. Висококваліфіковані кадри контролерів, особливо у діяльності міліції, навіть при недостатньому запровадженні інших елементів організаційного забезпечення, спроможні виконати поставлене завдання на досить високому рівні, нівелюючи прорахунки та негаразди власним досвідом та професіоналізмом. У свою чергу підбір кадрів контролерів відповідної кваліфікації, на нашу думку, повинен наповнюватися такими елементами організаційного забезпечення суб'єктів контролю, як: розробка та затвердження класифікації контрольно-наглядової діяльності; розробка класифікації та номенклатури посад контролерів; розробка загальної моделі (стандартів) діяльності фахівців контрольно-наглядових органів; розробка посадових характеристик контролерів різних контролюючих органів, де законодавчо закріплюються їх основні функції, обов'язки та права; розробка моделі посади (освіта, трудовий стаж, вік та ін.); розробка нормативів показників для персонального якісного та кількісного планування і обліку роботи контролера.

Останній елемент є вкрай важливим, оскільки дозволяє корегувати кадрову політику контрольно-наглядового органу в цілому. Цей елемент доречно використовувати і як своєрідний "стандарт мінімальної професійної придатності фахівця", за допомогою якого залежно від ряду показників (освіта, стаж роботи, посада, ранг тощо) можна буде, зрозуміло попередньо, встановлювати: були в діях контролера зловживання, або звичайна помилка. Уміле поєднання правового та організаційного забезпечення контрольно-наглядової діяльності за діяльністю міліції, є найважливішим засобом коректного та ефективного контролю, запорука підвищення дієвості роботи органів державної влади в цілому.

ПОНЯТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ ПО АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРОСТУПКАМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ярошенко Сергій Володимирович,
здобувач Київського національного університету
внутрішніх справ

Провадження у справах про адміністративні проступки — це процесуальна діяльність на підставі визначених законодавцем правил щодо встановлення об'єктивної істини у справі про адміністративний проступок і прийняття рішення відповідно до чинного законодавства.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення визначається як ряд послідовних дій уповноважених органів (посадових осіб), а в деяких випадках — інших суб'єктів, що відповідно до норм адміністративного законодавства здійснюють міри, спрямовані на притягнення правопорушників до відповідальності і забезпечення виконання винесеної постанови.

Або іншими словами *адміністративно-деліктне провадження* — це діяльність уповноважених суб'єктів із застосування адміністративних стягнень, здійснена в адміністративно-процесуальній формі, воно виступає складовою частиною адміністративно-юрисдикційного процесу.

При розробці поняття провадження у справах про адміністративні правопорушення радянські вчені підходили до нього з прагненням забезпечити законність у діяльності державного управління шляхом упорядкування законом їхніх владних дій і процедури цих дій при взаєминах влади з громадянами. Під адміністративним процесом варто розуміти порядок діяльності всіх органів державного управління із здійснення їхньої компетенції, порядок розв'язання справ, що виникають у процесі управління, а також застосування норм матеріального адміністративного права.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення — вид адміністративно-юрисдикційного провадження, що має специфічну процедуру розгляду справ із накладення адміністративних стягнень.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення — це системне утворення, комплекс взаємозалежних процесуальних дій, що:

- 1) утворюють визначену сукупність процесуальних правовідносин, що відрізняються предметною характеристикою і взаємозв'язком з відповідними матеріальними правовідносинами;
- 2) викликають потреби встановлення, доведення, а також обґрунтування всіх обставин і фактичних даних розглянутої юридичної справи;

3) обумовлюють необхідність закріплення, офіційного оформлення отриманих процесуальних результатів у відповідних актах, документах.

У цілому провадження в справах про адміністративні правопорушення врегульовано нормами, які містяться в розділах IV та V КУпАП (глави 18–33).

Наразі, визначаючи поняття **адміністративно-деліктного провадження у сфері інтелектуальної власності**, зазначимо, що це регламентований положеннями нормативно-правових актів порядок діяльності органів (посадових осіб) із своєчасного, всебічного, повного й об'єктивного з'ясування обставин кожної справи у сфері інтелектуальної власності; вирішення її відповідно до чинного законодавства; забезпечення виконання винесеної постанови; запобігання адміністративним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, а також зміцнення законності.

Подане нами визначення будується на сконцентрованих і врахованих основних завданнях, які, відповідно до ст. 245 КУпАП, ставляться до провадження в справах про адміністративні правопорушення.

ЗАСАДИ СТРАХОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Удалов Олег Станіславович,

здобувач кафедри економіко-правових дисциплін
Київського національного університету внутрішніх справ

У чинному законодавстві України визначено основні напрями економічної політики держави, до яких законодавець відносить структурно-галузеву, інвестиційну, амортизаційну, інституційних перетворень, цінову, антимонопольно-конкурентну, бюджетну, податкову, грошово-кредитну, валютну, зовнішньоекономічну політику. Керуючись основними характеристиками страхування в інвестиційному процесі економіки, що викладені у попередніх підрозділах, вказуючи на його важливу роль, вважаємо доцільним доповнити дану статтю новим напрямом економічної політики держави — “страхова політика”.

Відносини страхування у сфері інвестиційної діяльності як предмет правового регулювання, виокремлюються в двох площинах: з од-

ного боку, йдеться про встановлені державою загальнообов'язкові правила страхування, правові регулятори, завдяки яким страхові відносини функціонують й утримуються в прийнятному для суспільства правовому режимі, а з іншого — про ті конкретні можливості та повноваження, на основі і в рамках яких юридичні особи (суб'єкти фінансових відносин) можуть підприємливо діяти. Поліваріантність використання фінансових можливостей у рамках єдиного правового поля стає атрибутивною ознакою ринкових умов господарювання.

Принциповість і необхідність існування страхової політики є прямо пропорційною до значень страхової діяльності в системі господарювання. Важливе місце в цій страховій політиці займає формування саме страхового інтересу у суб'єктів підприємництва. Особливо це актуальним стає за умов ринкової економіки, яка несе з собою чимало ризикованих моментів. Страхування — це послуга, своєрідний товар, який потрібно пропагувати і утверджувати, доводити його якість і потрібність суб'єктам підприємництва.

Страхова політика в широкому розумінні визначається як комплекс теоретичних і практичних дій людей, спрямованих на створення страхових потреб, зміну і надання страхових послуг. Значне узагальнення і відкритість цього визначення підкреслює, що відповідна реалізація страхової політики вимагає як знання фактичного стану справ при наданні страхової послуги, так і вміння уявити очікувані результати, яких намагаються досягти суб'єкти страхових правовідносин, тобто реальність заплановану, і засоби, необхідні для їх реалізації.

Щодо мети (цілі) страхової політики, варто також зазначити про неоднозначність розуміння цього поняття. Слушним є погляд, згідно з яким управління процесами розвитку не може спиратися на прийняття однорідної мети, яку треба максималізувати, підпорядковуючи їй усі інші. Вона повинна опиратися на багатьох цілях, тому що таким є характер людських потреб і цілей. Тому якщо стверджувати, що метою страхової політики є створення умов для найповнішого задоволення страхових потреб, то це не означає, що ця мета є кінцевою. Це мета, що слідує з економічного смислу страхової діяльності. Разом із тим, для багатьох вчених це тільки напівціль, досягнення якої дає можливість реалізації наступних цілей, іноді набагато важливіших для соціально-економічного розвитку держави, що найчастіше випадало з поля зору наших страховиків, а перед усім органів страхового нагляду і контролю. Правильні концепції розуміння цілей страхової діяльності і напрямів її розвитку не можуть бути менш важливими, аніж концепції, що стосуються шляхів досягнення цих цілей.

Питання про суб'єктів є важливою проблемою в галузі страхової політики. Не вдаючись у деталі, варто визнати, що держава є найвищим суб'єктом страхової політики. Роль держави на цій ділянці визнається кожною суспільно-економічною формацією. Різниця полягає у визначенні мети, областей і формах її втручання, які розуміються як використання владної позиції держави.

На підставі здійсненого нами аналізу, можна дійти наступного висновку: страхувальники і страхові посередники є не суб'єктами, а об'єктами страхової політики.

З іншої, макроекономічної, точки зору предметом страхової політики є кожен страхувальник в той момент, коли він визначає для себе мету дій і обирає засоби, спрямовані на її реалізацію. Про соціально-економічну роль, обсяг і силу здійснюваної ним політики свідчить його позиція на страховому ринку, яка, в свою чергу, залежить від величини інвестиційного портфеля, виду здійснюваних страхувань, а передусім від його фінансового стану.

Щодо такої характеризуючої риси державної страхової політики як ефективність, варто відмітити, що в значній мірі вона визначає всебічне і повне вивчення господарських зв'язків в галузі страхування як вихідної реальності і утворення для себе, опираючись на відповідне заперечення, придатної для реалізації картини постульованої реальності. У страховій сфері не можна правильно сформулювати картину очікуваної реальності без вироблення відповідних і результативних засобів і методів страхової політики. Жодна система страхування не замінить правильної страхової політики. Водночас немає жодних підстав для того, щоб страхова політика, намагаючись реалізувати свої цілі, відмовлялась від такого важливого інструменту діяльності, яким є відповідні системні рішення, адже в даному випадку політика не могла би результативно досягнути своєї мети.

Більш складним, а тому і більш дискусійним, є питання про обов'язковість страхування. Можна стверджувати, що ця проблема є завжди актуальною. У повній мірі обґрунтованим є принципове обмеження юридичної (державної) обов'язковості як методу реалізації страхової політики. Натомість у цій сфері необхідним є наявність широкої суспільної підтримки. Одночасно необхідним є рішуче розширення сфери дії економічної обов'язковості, зокрема у сфері інвестиційної діяльності. Безумовно, необхідно намагатись, щоб економічна обов'язковість знаходила якнайповніше розуміння і схвалення інвесторів. Перш ніж цього досягти, доцільно у вирішальній мірі підняти рівень страхування в ієрархії окремих видів діяльності. Це, в свою чергу, вимагає створення відповідного страхового ринку з правильним набором різноманітних

страхових послуг, які мають кваліфіковано і аргументовано запропонувати страховики. Незалежно від цього економічна обов'язковість, котра в значній мірі визначає розміри і структуру попиту на страхові послуги, повинна бути відповідно узагальнена в розрахунках між суб'єктами господарювання і державним бюджетом. Іншими словами, *вимоги і деякі цілі страхової політики повинні серйозно узгоджуватися переважно в податковій, бюджетній, інвестиційній політиці держави.*

Важливу роль в страховій політиці також відіграє конкуренція. Беззаперечними є вимоги, що до неї висуваються, зокрема, вона об'єктивно має бути контрольованою. Саме у тісному зв'язку страхової діяльності і конкуренції перша набуває предметність її демократизації. Поряд з тим, в страховій сфері діють специфічні правила, що вирізняються від тих, що притаманні іншим сферам. Їх в жодному випадку не можна ігнорувати. Звідси явище конкуренції в страхуванні — дія, методи і форми якої повинні бути обмежені та правильно і вміло контрольовані. Функціонування різних форм і видів страхування в умовах конкуренції створює сприятливі умови для формування ділової і творчої страхової політики, яка з рештою — захищає дії, спрямовані на швидку і відповідну адаптацію умов пропонуванних страхових продуктів (послуг) до реальних потреб. Одночасно створюються умови для розвитку мало поширених але існуючих і перспективних страхових послуг для забезпечення існуючих в суспільстві потреб. Завдяки цьому вся система страхового захисту стає дієвою, що є дуже бажаним в усіх економічних процесах.

Отже, як видно з вищевикладеного, формування страхового інтересу у суб'єктів підприємництва за умов ринкової економіки — є важливим напрямком для розвитку страхової справи як в Україні, так і в цілому світі.

На думку автора, надалі державну страхову політику потрібно вдосконалювати за такими основними напрямками, як адаптація вітчизняного страхового законодавства до європейських та світових стандартів, упорядкування видів обов'язкового страхування та контроль за їхнім проведенням, здійснення радикальних змін у системі підготовки та забезпеченні кадрами страхового ринку України, боротьба зі страховим шахрайством тощо.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЧИСЛЕННЯ СТРОКІВ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ВИНЯТКОВИМИ ОБСТАВИНАМИ

Ліпа Володимир Анатолійович,
суддя Житомирського окружного
адміністративного суду

Перегляд судових постанов та ухвал за винятковими обставинами є факультативною стадією адміністративного судочинства і різновидом касаційного провадження. Перегляд за винятковими обставинами здійснюється виключно Верховним Судом України, рішення якого за результатами перегляду вважається остаточним.

Після перегляду судових постанов та ухвал у касаційному порядку сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, мають право оскаржити такі рішення у зв'язку з винятковими обставинами, визначеними ч. 1 ст. 237 КАС України з мотивів: 1) неоднакового застосування судом касаційної інстанції однієї й тієї самої норми права.

Статтею 238 КАС України встановлено процесуальний строк для звернення уповноважених осіб зі скаргою про перегляд судової постанови або ухвали за винятковими обставинами — один місяць з дня відкриття обставин, які можуть бути підставою для провадження за винятковими обставинами. Це є процесуальною гарантією стабільності судових актів та захисту прав і охоронюваних законом інтересів учасників адміністративного судочинства та інших зацікавлених осіб.

Важливим для визначення строків перегляду судових постанов та ухвал за нововиявленими обставинами є питання виявлення моменту відкриття цих обставин.

Згідно із ч. 1 ст. 103 КАС України перебіг процесуального строку починається з наступного дня після, відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок.

Проте процесуальний закон у сенсі ч. 1 ст. 103, ч. 1 ст. 238 КАС України щодо процесуального строку не узгоджує понять “настання події, з якою пов'язано його початок” та “день відкриття виняткових обставин”.

Зазначена проблема ускладнюється особливостями регулювання процедури застосування відповідного законодавства. Хоча окремими дослідниками й відзначалася актуальність питань щодо можливості застосування аналогії в адміністративному процесі та її значення для судової

практики, на відміну від матеріального права (ст. 8 Цивільного кодексу України), процесуальне право (зокрема, КАС України) можливості застосування аналогії закону чи аналогії права не передбачає та в той же час чіткого алгоритму відповідних дій як для сторін у справі, так і для суду не містить.

У контексті положень п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС України можливість оскарження судових рішень у цивільних справах у зв'язку з винятковими обставинами презюмує наявність у зацікавленої особи не менше двох рішень суду касаційної інстанції, в яких останнім неоднаково застосовано одне й те саме положення закону.

Проводячи аналогію з цивільним процесуальним правом слід зазначити, що в юридичній літературі днем відкриття виняткових обставин пропонується вважати як день прийняття судом касаційної інстанції судового рішення, в якому інакше, ніж у попередньому судовому рішенні (рішеннях) суду касаційної інстанції, застосовується одне і те саме положення закону, так момент, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про виникнення виняткових обставин.

Таким чином, такі суперечливі точки зору в теорії не можуть не позначатися на підходах до вирішення цього питання в судовій практиці і безпосередньо Верховного Суду.

Будучи єдиною судовою інстанцією, до виняткових повноважень якої належить розгляд скарг про перегляд судових рішень у цивільних справах у зв'язку з винятковими обставинами, в практичній діяльності Верховного Суду України склалася ситуація за якої існує правова прогалина в процесуальному законі, унаслідок чого правовстановлюючі поняття “настання події, з якою пов'язано початок процесуального строку” та “день відкриття виняткових обставин” є неузгодженими між собою. На жаль, у безпосередньому правозастосуванні зазначена прогалина не може бути усунута судом шляхом застосування аналогії закону чи аналогії права, оскільки в силу конституційного припису діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені законами України, суд не має права застосувати згадані види аналогії як такі, що не передбачені законом.

Таким чином, виникає необхідність у зв'язуванні того, що правильно буде вважатися днем відкриття виняткових обставин.

Припустимо, що день днем відкриття виняткових обставин буде вважатися день набрання законної сили рішенням суду касаційної інстанції, в якому інакше, ніж у попередньому судовому рішенні (рішеннях) суду касаційної інстанції, застосовано одне й те саме положення Закону.

Якщо вважати вказаний день днем відкриття виняткових обставин, то виникає певна неузгодженість між нормами КАС України та положен-

нями Закону України “Про доступ до судових рішень” від 22.12.2005 р. та постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень” від 25.05.2006 р.

Суть полягає в тому, що особа, яка має намір звернутися до Верховного Суду України із скаргою, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС України повинна мати як мінімум два рішення суду касаційної інстанції, в яких останнім неоднаково застосовано одне й те саме положення закону. Вказану інформацію переважно можна отримати шляхом звернення до веб-порталу Реєстру судових рішень. Відповідно до ст. 2 Закону України “Про доступ до судових рішень” від 22.12.2005 р. “кожен має право на доступ до судових рішень у порядку, визначеному цим Законом. Це право забезпечується офіційним оприлюдненням судових рішень на офіційному веб-порталі судової влади України в порядку, встановленому цим Законом”.

Цілком зрозумілим стає той факт, що при зверненні до Верховного Суду України із скаргою про перегляд судових рішень, які набрали законної сили, у зв’язку з винятковими обставинами на скаржника покладается обов’язок довести день відкриття виняткових обставин (неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одного і того самого положення закону). Якщо вважати днем відкриття виняткових обставин день прийняття судом касаційної інстанції судового рішення, в якому інакше, ніж у попередньому судовому рішенні (рішеннях) суду касаційної інстанції, застосовується одне і те саме положення закону, то скаржник може стикнутися з ситуацією, коли на веб-порталі Реєстру судових рішень за тих чи інших обставин (бездіяльність адміністратора веб-порталу, неможливість тимчасового доступу до веб-порталу в результаті атаки на сайт хакерів тощо) опублікування рішень суду касаційної інстанції здійснено не буде.

Таким чином, ми вважаємо, що скарга про перегляд судових рішень, які набрали законної сили, у зв’язку з винятковими обставинами може бути подана до Верховного Суду України протягом одного місяця з дня, коли особі стало відомо про наявність виняткових обставин, якщо судові рішення було переглянуто в касаційному порядку.

ТРУДОВЕ ПРАВО

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОЛЕКТИВНОГО ДОГОВОРУ

Дмитрієва Катерина Ігорівна,

асистент кафедри господарського,
цивільного та трудового права

Маріупольського державного гуманітарного університету

Колективний договір як одна з важливих форм демократичного самоврядування сприяє визначенню взаємовідносин власника або уповноваженого ним органу з трудовим колективом у галузі праці, економіки та соціального розвитку підприємства.

Протягом тривалого часу працівники байдуже ставилися до колективного договору, не вбачаючи в ньому практичної користі, оскільки була відсутньою можливість будь-що змінити в поліпшенні умов праці та підвищенні заробітної плати. Але розвиток ринкових відносин змінив ставлення трудящих до колективного договору. Вони почали бачити в ньому засіб регулювання всього комплексу соціально-побутових умов трудових відносин.

Термін “колективні договори” вперше був застосований подружжям Беатрисою та Сіднеєм Уебб в 1981 р. в їх науковій праці “Кооперативний рух у Великобританії”.

Визначення поняття колективного договору давалось в Кодексі законів про працю УРСР 1922 р. Стаття 15 цього Кодексу визначала колективний договір як угоду, що укладалася професійною спілкою як представником робітників і службовців, з однієї сторони, й наймачем, — з другої, якою встановлювались умови праці й найму для окремих підприємств, установ і господарств або їх груп, і визначався зміст майбутніх особистих (трудових) договорів найму.

В постанові Ради Міністрів СРСР від 4 лютого 1947 р. “Про укладення колективних договорів на підприємствах” практика укладення колективних договорів відновлювалась з 1947 р. з метою забезпечення виконання і перевиконання виробничих планів, дальшого зростання продуктивності праці, поліпшення організації праці, а також підвищення відповідальності господарських і профспілкових організацій за поліпшення матеріально-побутових умов і культурного обслуговування робітників, інженерно-технічних працівників і службовців підприєм-

ства. В п. 6 цієї постанови на міністерства і ВЦРПС покладалась відповідальність за те, щоб у колективні договори не включались системи оплати праці робітників, інженерно-технічних працівників і службовців, не затверджені урядом. Отже, колективним договором визнавалась господарсько-політична угода, за якою робітники, інженерно-технічні працівники і службовці брали на себе обов'язок щодо виконання і перевиконання планів по дальшому зростанню продуктивності праці. Щодо її оплати, то в колективний договір можна було включати лише ті системи, що затверджувались у централізованому порядку. За дотриманість цієї вказівки несли відповідальність не тільки державні установи, а й професійні спілки.

Постановою Ради Міністрів СРСР і ВЦРПС від 6 березня 1966 р. “Про укладення колективних договорів на підприємствах” сторонам було надано право включати до колективного договору нормативні положення з питань праці і заробітної плати, у зв'язку з чим колективний договір набув нормативного характеру. Ще більшого розширення знайшли повноваження нормативного характеру в колективному договорі згідно до Закону України “Про колективні договори і угоди” і розділу II “Колективний договір” КЗпП (ст.ст. 10–20) в редакції Закону України від 15 грудня 1993 р. Але ні в цьому Законі, ні в КЗпП визначення поняття колективного договору не дається. Відповідно до цих законодавчих актів специфічним в регулюванні колективних правових відносин є те, що держава надає їх сторонам права і можливості в певних межах приймає акти, що мають нормативний характер.

Україна ратифікувала Конвенції МОП № 98 про застосування принципів права на організацію і ведення колективних переговорів, № 154 про сприяння колективним переговорам. Згідно з Конвенцією МОП № 98 колективний договір — це будь-яка письмова угода про умови праці та найму, яка укладається, з одного боку, підприємцем, групою підприємців або однією чи декількома організаціями підприємців і, з іншого боку, однією або декількома представницькими організаціями трудящих або, при відсутності таких організацій, представниками самих трудящих, які належним чином обрані й уповноважені відповідно до законодавства країни.

У науці трудового права колективний договір розглядається двояко: як інститут трудового права і як локальний правовий акт. Як інститут трудового права колективний договір становить сукупність правових норм, що визначають порядок розробки, укладення та виконання трудового договору. Як локальний правовий акт колективний договір являє собою угоду між власником і трудовим колективом про локальне регулювання трудових, виробничих і соціально-економічних відносин на підприєм-

стві. За своєю цільовою спрямованістю він покликаний конкретизувати відносини між власником і трудовим колективом з питань економічного і соціального розвитку з урахуванням специфічних умов підприємств.

Аналіз правових актів, які обумовлюють порядок укладення і зміст колективних договорів, дає можливість визначити колективний договір.

Колективний договір — це угода, що укладається між власником підприємства або уповноваженим ним особою, з однієї сторони, і трудовим колективом найманих працівників, який уповноважив профспілковий комітет чи інший представників орган на проведення колективно-них переговорів і укладення договору, з другої, з метою врегулювання виробничої, трудової і соціально-економічних відносин, що потребують додаткової регламентації з урахуванням особливостей здійснення праці на даному підприємстві, а також питань, що не урегульовані чинним законодавством [1, с. 153].

Внаслідок упорядкування правового регулювання колективних договорів і угод виникла певна система норм, які регулюють трудові та соціально-економічні відносини між власником або уповноваженим ним органом та найманими працівниками. Законодавство встановлює найнижчі, мінімальні гарантії для найманих працівників на території всієї держави.

Колективні угоди укладаються з тим, щоб допомогти трудовим колективам визначитись при укладенні колективних договорів. Відповідно колективний договір є результатом процесу прийняття рішень між власником або уповноваженим ним органом і представницьким органом трудового колективу. З урахуванням надбання колективних угод колективним договором встановлюється сукупність правил, що визначають умови праці, досягнуті на переговорах між сторонами.

Урегульовані колективним договором взаємовідносини ґрунтуються на тому, що встановлені законодавчими та іншими нормативними актами положення є мінімальними. Стаття 91 КЗпП надає право підприємствам, установам, організаціям в межах своїх повноважень і за рахунок власних коштів встановлювати додаткові порівняно з законодавством трудові і соціально-побутові пільги для працівників.

Разом із тим колективний договір не становить єдиного способу фіксації умов праці. Поряд з колективним існує індивідуальний трудовий договір, яким визначаються умови найму. Але щоб ці умови були сприятливими для працівника, взаємообумовленими, а не встановленими одностороннє власником, вони мають бути визначені колективним договором.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т./ Національна академія наук України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Видавництво “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана. — Київ, 2001. — Т. 3 : К-М. — 789 с.
2. Прокопенко В.І. Трудове право. Підручник. — Х. : Консум, 1998. — 479 с.
3. Трудове право України. Підручник, 2-ге видання. За ред. Н.Б. Болотіної, Г.І. Чанишевої. Київ, 2001. — 564 с.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНАЛІСТИКА.

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ТА ВИЙМКИ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОШТИ

Лучко Оксана Анатоліївна,
викладач кафедри загально-правових дисциплін
Криворізького факультету Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Одним з найпоширенішим засобом передачі інформації на сьогодні є електронна пошта, яка змінила парадигму сучасного спілкування і його документування, змістивши її в сторону електронної форми. Статтями 187, 187¹ КПК України закріплено процесуальний порядок провадження таких слідчих дій, як накладення арешту на кореспонденцію, її огляд та виймку. Однак огляд і виймка повідомлень електронної пошти мають свої особливості, що і зумовлює актуальність теми цієї статті.

Огляд та виймка кореспонденції — це різновид слідчих дій огляду та виймки (ст. 190, 178 КПК України), предметом яких може бути як поштово — телеграфна кореспонденція, так і електронні листи [1, с. 256].

Для отримання дозволу на проведення накладення арешту на електронну кореспонденцію, її огляд та виймку слідчий з погодженням прокурора звертається з поданням до голови апеляційного суду в порядку передбаченому ст. 187 КПК України. Процедура судового розгляду подання слідчого здійснюється на підставі Постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 28 березня 2008 року “Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно — розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства”.

У разі винесення судом постанови про накладення арешту на електронну пошту, її огляд та виймку, вона направляється слідчим начальнику відповідної установи, для якої вона є обов'язковою (ч. 7 ст. 187 КПК України). Відповідною установою є організація, яка надає послуги Інтернет. Відповідно до ч.4 ст.39 Закону України “Про телекомунікації” оператори телекомунікацій зобов'язані за власні кошти встановлювати на своїх телекомунікаційних мережах технічні засоби, необхідні для

здійснення уповноваженими органами оперативно-розшукових заходів, і забезпечувати функціонування цих технічних засобів [3].

Провайдер чи оператор, якому доручено затримувати електронні повідомлення повинен одразу повідомляти слічого про їх надходження. Огляд та виїмка кореспонденції проводиться в установі, яка надає послуги доступу в інформаційній мережі з участю понятих — із числа співробітників цієї установи. Крім цього, слідчий для участі у огляді і виїмки кореспонденції має право залучити спеціаліста. Слід погодитись з думкою І.М. Шумілова про те, що найбільш ефективним є залучення до участі в огляді як спеціалістів осіб, котрі володіють спеціальним знаннями у сфері:

- 1) загального призначення систем і засобів обробки інформації;
 - 2) спеціальних технічних засобів отримання інформації;
 - 3) телекомунікаційних систем;
 - 4) комплексних заходів захисту інформації;
 - 5) організації і тактики інформаційно — розвідувальної роботи.
- [4]

У разі виявлення в повідомленнях електронної пошти інформації, яка має доказове значення, слідчий проводить виїмку відповідних електронних листів. Повідомлення електронної пошти можуть бути вилучені у вигляді електронного файлу шляхом копіювання на магнітні чи оптичні носії. Погоджуючись з думкою В.Лисенко [5, с.69] такі повідомлення необхідно роздрукувати, і скріпити підписами понятих, бо вони будуть додатком до протоколу виїмки кореспонденції. Крім цього вилучити електронну кореспонденцію можна шляхом копіювання файлів на магнітні носії інформації (дискету, диск, флеш — картку), які описуються у протоколі виїмки, після цього упаковуються і опечатуються. Протокол складається у двох примірниках, кожен з них підписує слідчий і керівник відповідної компанії зв'язку, у якого проведено виїмку, та запрошені поняті. Другий примірник протоколу виїмки залишається у керівника відповідної установи.

У цій статті розглянуто лише окремі аспекти огляду та виїмки електронної пошти. Складним залишається питання щодо встановлення електронної інформації, яка має доказове значення а також щодо її використання. Ще не склалася достатньо широка практика застосування даних, що містяться в електронному вигляді як доказів у кримінальному судочинстві. Отже порядок провадження огляду та виїмки кореспонденції такого виду потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Лучко О.А. Поняття та предмет слідчих дій огляду і виїмки кореспонденції // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. -2009. — №3 (44). — 312 с.
2. Яцюк В.І. Особливості накладення арешту на електронну пошту // Матеріали Всеукраїнської науково — практичної конференції “Актуальні проблеми взаємодії судових та правоохоронних органів у процесі реалізації завдань кримінального судочинства”. 28–29 травня 2003. М. Запоріжжя: у 2 ч. — Запоріжжя: Юрид. інститут МВС України.
3. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 року №1280-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — №12. — Ст.155.
4. Пашнев Д.В. Особливості слідчого огляду комп’ютерної техніки // Вісник Запорізького юридичного інституту. -2004. -№ 4. —С. 216–221.
5. Лисенко В. Проблеми отримання та використання у доказовому процесі інформації, що міститься в електронному вигляді на сагнітних, оптичних чи інших носіях (за матеріалами діяльності податкової міліції) // Вісник прокуратури. — 2007. — №4 (70). — С. 61–69.

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБСТАВИН,
ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ
У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ПРО ВБИВСТВА**

Алексійчук Олександр Миколайович,
ад’юнкт кафедри кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ

Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальній справі, які у теорії іменуються предметом доказування, представляють собою сукупність юридично значимих обставин, які необхідно встановити для вирішення справи по суті.

Перелік таких обставин, що мають бути встановлені у будь-якій кримінальній справі, встановлений у ст. 64 КПК України. Ці обставини

обумовлені встановленими кримінальним законом підставами кримінальної відповідальності чи звільнення від неї, загальними правилами призначення покарання, ознаками конкретних складів злочинів.

Без встановлення фактичних обставин події неможливо вирішити питання про те, чи мала місце подія злочину, чи винна особа у його вчиненні, яке покарання вона має понести.

У ст. 64 КПК України перераховані ті фактичні обставини, які при вирішенні будь-якої кримінальної справи, у тому числі про вбивство, мають правове значення. Це обставини, що характеризують подію злочину, винність обвинуваченого у вчиненні злочину, форму його вини та мотиви злочину, обставини, що характеризують особу обвинуваченого, характер і розмір шкоди, завданої злочином, а також розмір витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого, обставини, що впливають на ступінь тяжкості злочину, обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Обставини, що зазначені у ст. 64 КПК України, стосуються будь-якого злочину, однак є очевидним, що відносно кожного зі складів злочину, вони набувають певних особливостей, що орієнтують на ті ознаки, які є характерними для конкретного складу злочину і необхідними для його відмежування від суміжних складів злочинів. Такі особливості обставин предмета доказування можуть бути визначені і у кримінальних справах про вбивства.

При встановленні обставин, що характеризують подію злочину, варто зважати на те, що вбивство може бути вчинене як шляхом дії, так і бездіяльності, що є однак лише зовнішньою ознакою вбивства. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони вбивства є настання суспільно небезпечних наслідків — смерті потерпілого, що має бути доведена як наслідок дії чи бездіяльності обвинуваченого. Ненастання такого наслідку виключає визнання злочину закінченим і за наявності готування чи замаху на вбивство в діях обвинуваченого кваліфікація відбувається із застосуванням статей 14, 15 КК України.

Спосіб вчинення вбивства має не тільки важливе правове значення, оскільки в деяких випадках є обставиною, що впливає на ступінь тяжкості злочину, а й подекуди виступає засобом до розкриття злочину.

Необхідною умовою встановлення обставин, що характеризують подію злочину, є встановлення причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) обвинуваченого і настанням смерті потерпілого. Відсутність такого зв'язку або виключає кримінальну відповідальність особи, або передбачає іншу кваліфікацію діяння.

У кримінальних справах про вбивства найбільші труднощі пов'язані зі встановленням винності обвинуваченого у вчиненні злочину та фор-

ми його вини, особливо у справах про “замовні” та “серійні” вбивства, вбивства вчинені в групових бійках.

Вбивство належить до числа тих злочинів, що можуть бути вчинені як з прямим, так і з непрямим умислом, а також з необережності. Розмежування форм вини при вчиненні вбивства має значення не тільки для індивідуалізації відповідальності, а й для відмежування вбивства від інших злочинів.

Серйозним недоліком конструкції предмета доказування, закріпленої у ст. 64 КПК України, є відсутність обставин, що виключають злочинність і караність діяння, обставин, які є підставами для звільнення особи від кримінальної відповідальності, а також обставин, які характеризують особу потерпілого. Останні мають особливе значення у кримінальних справах про вбивства, адже на момент порушення кримінальної справи слідчий не завжди володіє достовірними даними про особу потерпілого. Такі дані дозволяють висувати додаткові версії і робити висновки про причинний зв'язок між діями підозрюваного, обвинуваченого і наслідками, що настали.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАГАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ СКАРГИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Зарева Іван Іванович,

здобувач кафедри кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ

Розгляд інституту оскарження в кримінальному процесі неможливий без встановлення предмету скарги, що може бути виділений як загальний і конкретний.

До загального предмету скарги, насамперед, слід віднести конституційність закону. Закон України “Про Конституційний Суд України” (ст. 43) надає громадянам України, іноземцям, особам без громадянства та юридичним особам право оскарження конституційності закону шляхом конституційного звернення — письмового клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи. Ці положення містять правову основу для

включення до предмету скарги конституційності закону, що застосований чи підлягає застосуванню у конкретній кримінальній справі.

Конституція України (ст. 55, п. 8 ст. 129) до предмету скарги відносить *рішення, дії чи бездіяльність*, зокрема й органів і посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, а також рішення суду.

Водночас, КПК України (глава 22) обмежує предмет скарги *діями* слідчого і прокурора. Крім того, предмет скарги, що подається різними учасниками кримінального процесу — суб'єктами права оскарження, у КПК України також визначений неоднозначно. Так, підозрюваний, обвинувачений, захисник вправі подавати скарги на *дії і рішення* особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора, судді та суду (статті 43, 43–1, 48 КПК України), а потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач (статті 49, 50, 51 КПК України) мають право подавати скарги на *дії* особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора та суду.

Така невідповідність закону стосовно загального предмета скарги може бути викликана тим, що подекуди два самостійних поняття — рішення і дії розглядаються як єдине ціле.

На наш погляд, таке поєднання цих двох понять є неправильним, оскільки навіть етимологія цих понять дозволяє стверджувати про їх самостійність. Дія — це прояв діяльності, здійснення чого-небудь, а рішення — це висновок з чого-небудь, результат дії, продуманий намір зробити що-небудь, вчинити певним чином.

Аналіз окремих норм КПК України також підстави зробити висновок про самостійність понять “дія” і “рішення”. Так, зокрема, у ч. 1 ст. 130 КПК України зазначено, що про рішення, прийняті слідчим або прокурором під час провадження досудового слідства у випадках, зазначених у кодексі, а також у випадках, коли це визнає за необхідне слідчий або прокурор, складається мотивована постанова. А згідно ст. 84 КПК України при провадженні слідчих дій під час досудового слідства і дізнання, в судових засіданнях суду першої інстанції та апеляційного суду ведуться протоколи.

Під час провадження у кримінальній справі здійснюються не тільки слідчі дії (допит, очна ставка, обшук та ін.), а й інші процесуальні дії (роз'яснення прав, ознайомлення з матеріалами справи та ін.).

Кожній процесуальній дії передують рішення про її проведення. У більшості випадків ці рішення набувають передбаченої законом процесуальної форми. Так, наприклад, рішенням про порушення кримінальної справи є відповідна постанова органу дізнання, слідчого, прокурора, судді (ч. 1 ст. 98 КПК України). Однак письмова форма передбачена законом не для усіх рішень. Наприклад, допит, очна ставка, пред'явлення для впізнання та деякі інші дії проводяться на підставі рішення відповідної

посадової особи, яке не має встановленої законом форми, а тому не може бути окремо оскаржене і не входить до загального предмета скарги.

Вищевикладене свідчить про те, що рішення і дії — це самостійні поняття, змішування яких може призвести до обмеження права особи на оскарження, оскільки, якщо предмет скарги обмежити лише діями, то при буквальному тлумаченні такого положення, його можна зрозуміти як заборону оскарження рішень органу дізнання, слідчого, прокурора, судді.

У КПК України відсутня пряма вказівка на можливість оскарження бездіяльності посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, хоча бездіяльність, як і діяльність, може обмежувати і порушувати права та законні інтереси особи в кримінальному судочинстві. Дотримання прав і законних інтересів учасників кримінального процесу у багатьох випадках передбачає вчинення органами і посадовими особами, які ведуть кримінальний процес, відповідних дій і прийняття відповідних рішень. Так, наприклад, право заявлення цивільного позову про відшкодування шкоди, завданої злочином, передбачає прийняття рішення про порушення кримінальної справи, про визнання особи потерпілим і здійснення процесуальної дії — роз'яснення права заявити цивільний позов.

Правовою основою для включення бездіяльності до загального предмету скарги у кримінальному процесі є Конституція України (ст. 55). Для бездіяльності, як складової предмета скарги, є характерним невиконання чи неналежне виконання органом дізнання, слідчим, прокурором, судом (суддею) передбачених законом обов'язків по здійсненню кримінального судочинства, внаслідок чого порушуються права та законні інтереси учасників процесу.

Отже, загальний предмет скарги в кримінальному процесі включає в себе дії (бездіяльність) та рішення органу дізнання, слідчого, прокурора, судді (суду), що здійснюються (допускається) та приймаються в кримінальному судочинстві, а також конституційність закону, що застосований чи підлягає застосуванню у конкретній кримінальній справі.

ПРО ТРАНСФОРМАЦІЮ ПОГЛЯДІВ НА РОЛЬ СУДУ У ЗБИРАННІ ДОКАЗІВ

Корсун Володимир Ярославич,
здобувач кафедри кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ

Серед суб'єктів кримінально-процесуального доказування особливий інтерес викликає орган, що здійснює правосуддя і вирішує кримінальну справу по суті — суд.

Судово-правова реформа розпочала, а реформа органів кримінальної юрисдикції продовжила серед учених і практиків у галузі кримінального судочинства дискусію про роль суду у збиранні доказів.

Протягом десятків років кримінально-процесуальне законодавство визнавало суд центральною ланкою усієї системи доказування. Саме на суд з метою встановлення істини у кримінальній справі покладалася обов'язок здійснювати усі, необхідні на його думку, дії по збиранню доказів.

Відповідно до п. 4 ст. 129 Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 р., однією з основних засад судочинства є змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Законом України від 21 червня 2001 р. КПК України був доповнений ст. 16–1 “Змагальність і диспозитивність”, в якій змагальність розкривається через неприпустимість покладення на один і той же орган чи на одну і ту ж особу функцій обвинувачення, захисту і вирішення справи, а також рівність прав сторін та свободу у наданні доказів, їх дослідженні та доведенні їх переконливості перед судом. Суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, створює необхідні умови для виконання сторонами їх процесуальних обов'язків і здійснення наданих їм прав.

Тлумачення принципу змагальності і визначення її меж у кримінальному процесі тісно пов'язане з питаннями встановлення ролі і повноважень суду у збиранні доказів. Так, зокрема, виникають питання: якщо діяльність по збиранню доказів здійснюється сторонами, то чи повинен суд зберегти такі повноваження або він повинен бути тільки суб'єктом перевірки та оцінки наданих сторонами доказів? Чи повинен суд при недостатності наданих йому доказів за своєю ініціативою витребувати нові дані, чи це є обов'язком сторін?

Варто зазначити, що у радянський період також достатньо багато говорилось про змагальність, однак однією з її ознак називалась саме активність суду у збиранні та перевірці доказів.

Українські учені-процесуалісти, досліджуючи принцип змагальності у кримінальному судочинстві, постали перед проблемою його співвідношення з іншим принципом, який тривалий час вважався основоположним у теорії кримінального процесу і виступав як мета кримінально-процесуального доказування — вимогою встановлення об'єктивної істини.

Як відомо, у процесуальній літературі поширення набула позиція, відповідно до якої в результаті кримінально-процесуального доказування встановлюється юридична (формальна) істина, що характеризується високим ступенем імовірності. Однак, якщо сьогодні переважає думка про те, що для винесення рішення суд повинен лише дослідити надані сторонами докази незалежно від їх обсягу (внаслідок чого у 2001 р. зазнала змін ч. 1 ст. 22 КПК України — суд був виключений з числа суб'єктів обов'язку всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин справи), то у працях учених дореволюційного періоду (В.К. Случевського, І.Я. Фойницького, С.В. Познишева та ін.) йдеться про те, що навіть при використанні усіх можливих способів і засобів доказування істинну картину діяння не завжди можна встановити через суб'єктивні та об'єктивні причини.

Разом із тим, процес правосуддя не може бути безцілним. Очевидно, що навіть за умови такої процедури судочинства, яка побудована на класичній змагальності, суддя не виноситиме обвинувальний вирок, не будучи переконаним у винності підсудного. У будь-якому разі вирок суду має бути законним, обґрунтованим і справедливим, інакше, навіщо тоді правосуддя?

Безперечно, що суд має бути об'єктивним і неупередженим. І навіть якщо суд не відповідатиме за результати доказування, це не означає, що він повинен байдуже ставитись до того, чи будуть встановлені обставини, що підлягають доказуванню, в кожному конкретному випадку. В іншому разі суд перетвориться на простого фіксатора певного рішення, що впливатиме з наданих сторонами доказ азів, а роль суду як органу правосуддя буде знівельована.

Сказане свідчить про те, що є необхідними нові підходи до питань кримінально-процесуального доказування, розробка таких форм кримінального судочинства, в яких будуть відображені та реалізовані як суспільні, публічні інтереси, так і інтереси окремих громадян.

ПІДСТАВИ УЧАСТІ АДВОКАТА У СТАДІЇ ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Кучевський Петро Васильович,

здобувач кафедри кримінального процесу

Київського національного університету внутрішніх справ

Порушення кримінальної справи — це перша і обов'язкова стадія кримінального процесу. Її зміст зводиться до діяльності органу дізнання, слідчого, прокурора (судді — у справах приватного обвинувачення) з участю інших осіб по встановленню наявності чи відсутності підстав для порушення кримінальної справи, а відповідно початку досудового розслідування (судового розгляду).

Стадія порушення кримінальної справи має важливе значення, що полягає у своєчасному і обґрунтованому початку досудового розслідування, яке, в свою чергу, забезпечує невідкладне реагування на вчинення кожного злочину та встановлення фактичних обставин його вчинення. Разом із тим порушення кримінальної справи без достатніх для того підстав, так само як і незаконна і необґрунтована відмова у порушенні кримінальної справи, тягнуть за собою грубе порушення прав, свобод і законних інтересів осіб.

Порушення кримінальної справи виступає правовою умовою для провадження слідчих, судових та інших процесуальних дій, застосування заходів кримінально-процесуального примусу, прийняття рішень по суті справи.

Як відомо, кримінальна справа порушується за наявності передбаченого законом приводу, підстав і за відсутності обставин, які виключають провадження у справі.

Привід до порушення кримінальної справи викликає встановлені законом права і обов'язки учасників кримінально-процесуальної діяльності, що виникає при прийманні заяв і повідомлень про злочини.

Варто зазначити, що кримінально-процесуальний закон прямо не передбачає надання правової допомоги особам, які беруть участь у стадії порушення кримінальної справи. Насамперед, йдеться про заявника — особу, яка звернулася до відповідного органу з заявою чи повідомленням про злочин, що вчинений або готується та особу, що з'явилась з повинною.

Однак саме на цьому етапі кримінального судочинства правова допомога особам, що залучаються в сферу кримінально-процесуальних відносин, є не менш актуальною, ніж на подальших стадіях процесу. Як зазначив Конституційний Суд України у своєму рішенні від 30 верес-

ня 2009 р. у справі за конституційним зверненням гр. Голованя І.В. щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість. Серед функцій такого права у суспільстві слід окремо виділити превентивну, яка не тільки сприяє правомірному здійсненню особою своїх прав і свобод, а й, насамперед, спрямована на попередження можливих порушень чи незаконних обмежень прав і свобод людини і громадянина з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

Заявники далеко не завжди володіють необхідними знаннями в галузі права. Така необізнаність може призвести до негативних наслідків як для самих заявників, так і для їх близьких родичів, а також стати хибним приводом до порушення кримінальної справи внаслідок неправильної правової оцінки заявником власних дій і дій інших осіб.

Вважаємо, що реалізація конституційного права кожного на правову допомогу повинна передбачати можливість для заявників скористатись послугами адвоката. Участь адвоката при явці з повинною, крім того, сприятиме заохоченню соціально позитивної поведінки особи, перешкоджатиме застосуванню до такої особи незаконних заходів кримінально-процесуального примусу.

При необхідності перевірки заяви чи повідомлення про злочин орган дізнання, слідчий, прокурор вправі провести низку процесуальних дій, найбільш поширеними серед яких є відібрання пояснень від окремих громадян чи посадових осіб, витребування необхідних документів і слідча дія — огляд місця події.

У контексті вищезазначеного рішення Конституційного Суду України, відповідно до якого конституційне право кожного на правову допомогу у жодному випадку не може бути обмежено, є нормою прямої дії, і навіть за умови, якщо це право не передбачене відповідними законами України чи іншими правовими актами, особа не може бути обмежена у його реалізації, участь адвоката на вимогу особи має бути забезпечена, зокрема, і у разі надання особою пояснень і при виконання інших процесуальних та слідчих дій з її участю в стадії порушення кримінальної справи.

Таким чином, участь адвоката в стадії порушення кримінальної справи є необхідною для забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб, залучених у сферу кримінального судочинства, надання кваліфікованої правової допомоги відповідно до Конституції України.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕДУМОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПРОМІСІВ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Паризький Ігор Володимирович,

ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ

Компроміс — це один зі способів вирішення конфліктів загалом і конфліктів кримінального судочинства зокрема.

Тривалий час кримінальне судочинство головним чином було спрямоване на боротьбу зі злочинністю, а відповідно основним способом такої боротьби було суперництво (конфронтація). Останніми роками внаслідок кризи репресивної юстиції все більшого поширення набуває превенція, залагодження правового конфлікту між злочинцем і жертвою злочину (потерпілим).

У 2001 році у зв'язку з прийняттям нового Кримінального кодексу України, ст. 8 КПК України зазнала істотних змін і закріпила порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим. Відповідно до ст. 46 КК України та ст. 8 КПК України прокурор, а також слідчий за згодою прокурора вправі винести мотивовану постанову про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, якщо він вперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, примирився з потерпілим та відшкодував завдані збитки або усунув заподіяну шкоду. За наявності таких підстав суд у судовому засіданні виносить постанову про закриття справи.

Це стало новою, особливою підставою закриття кримінальної справи судом, що відрізняється від порядку закриття кримінальних справ приватного обвинувачення при примиренні потерпілого з обвинуваченим, підсудним.

Введення цієї норми підкреслило напрямок розвитку кримінального та кримінально-процесуального законодавства України до закріплення підстав і процедур, що забезпечують компромісне вирішення кримінально-правових конфліктів.

Однією з передумов використання компромісів для вирішення конфліктів у кримінальному судочинстві стало пріоритетне значення охорони прав і законних інтересів осіб, які постраждали внаслідок вчинення злочину, захист особи від незаконного і необґрунтованого обвинувачення у вчиненні злочину, засудження та покарання.

Значне превалювання публічних начал у кримінальному судочинстві тривалий час призводило до того, що держава у боротьбі зі злочинністю ставила свої цілі, а особи, які постраждали від злочину, були лише приводом і засобом такої боротьби, волевиявлення і бажання яких жодним чином не впливали на перебіг і результати кримінального процесу. Розвиток компромісних процедур, у свою чергу, дозволяє збільшити кількість кримінальних справ, що вирішуються на підставі взаємодопустимих рішень сторони обвинувачення та захисту.

Компромісне вирішення конфліктів передбачає необхідність висування власних поступок і оцінку поступок іншої сторони, що, безумовно, вимагає незалежності і самостійності позиції суб'єктів — учасників конфлікту.

Ще однією передумовою використання компромісів для вирішення конфліктів у кримінальному судочинстві стала тенденція до прискорення кримінального процесу, тобто відсутність тяганини, громіздкої процедури, введення так званого “права на швидкий суд”, притаманного англосаксонській правовій системі. Компромісні процедури сприяють зменшенню часових витрат на врегулювання правових конфліктів. До того ж, розвиток компромісних процедур видається перспективним з точки зору економічної ефективності. Під їх впливом у обвинуваченого, підсудного формується бажання добровільно усунути шкоду, завдану злочинцем як потерпілому (юридичній особі), так і державі.

Взаємозалежність і взаємодія держав у єдиному світовому просторі, передбачають інтернаціоналізацію кримінального судочинства, що виступає передумовою впливу на певному етапі тих чи інших тенденцій, які відбуваються у системах кримінального судочинства різних країн світу. Одна з таких тенденцій — посилення інтересу до принципу доцільності, який поступово витісняє принцип законності з кримінального процесу західних країн (Бельгія, Нідерланди, Швейцарія, Данія, Норвегія). Так, на відміну від принципу законності, який зобов'язує порушити кримінальну справу у кожному випадку виявлення ознак злочину, відображенням принципу доцільності виступає надана відповідній посадовій особі можливість у кожному конкретному випадку вирішувати питання про необхідність і доцільність порушення кримінальної справи.

Іншою досить сильною тенденцією виступає розвиток компромісного, альтернативного, відновного способу врегулювання конфліктів кримінального судочинства. На даний час, приміром у США існує понад 300 програм примирення, а у Великобританії понад 400.

Такі світові тенденції, безумовно, здійснюють свій вплив і на кримінально-процесуальне законодавство України, що відображається у

пошуку альтернативних способів вирішення конфліктів, у тому числі і шляхом примирення в межах відновного правосуддя.

Отже, сучасні тенденції розвитку зарубіжного права та кримінально-процесуального законодавства України є безумовними передумовами для активного використання компромісів у вирішенні конфліктів кримінального судочинства.

ПРАВОВІ ФОРМИ ТА ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО В ДОКАЗУВАННІ НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ

Рибалка Олександр Валерійович,

здобувач кафедри кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ

Відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства України потерпілий може брати безпосередню участь у доказуванні через дачу показань (ст. 72 КПК України), участь у провадженні слідчих дій (статті 171, 172, 174, 175, 181 КПК України та ін.), а також самостійно подавати докази (ч. 2 ст. 66 КПК України).

Крім того, потерпілий бере опосередковану участь у доказуванні в кримінальній справі через свого представника (ст. 52 КПК України), а також шляхом заявлення клопотань і подання скарг, які спонукають відповідних посадових осіб на вчинення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень у сфері доказування.

Говорячи про загальні проблеми участі потерпілого в кримінально-процесуальному доказуванні варто зазначити, що законодавець початково допускає колізії правових норм, що стосуються цього питання.

Насамперед, потерпілий визначається кримінально-процесуальним законом представником сторони обвинувачення у судовому засіданні (статті 16–1, 261 КПК України). І хоча у досудовому провадженні сторони, як такі, закон не виділяє, логічно припустити, що на досудовому слідстві потерпілий, за задумом законодавця, виконує функцію обвинувачення. При цьому, перед нами неминуче постає питання про обсяг прав суб'єктів кримінального процесу, що виконують функцію обвинувачення, при її здійсненні.

Як відомо, у сучасному кримінальному процесі України превалює публічне начало, що насамперед пояснюється тією відповідальністю, яку несуть органи досудового розслідування, прокуратура і суд за хід і результати розслідування злочину і розгляду кримінальної справи. Вияв домінування публічних інтересів проявляється на ранніх етапах провадження, зокрема, і в тому, що особа визнається потерпілим і наділяється процесуальними правами виключно за рішенням відповідних посадових осіб. Потерпілий не вправі порушувати кримінальні справи, проводити слідчі дії тощо, а тому виявляється, що його повноваження у порівнянні з іншими представниками сторони обвинувачення, і зокрема прокурором, звужені. Саме в цьому, на наш погляд, і полягає основний внутрішній конфлікт, який виявляється у нерівності прав і можливостей суб'єктів кримінального судочинства в межах однієї процесуальної сторони.

Аналіз переліку прав потерпілого, що закріплені у ч. 2 ст. 49 КПК України, приводить до висновку, що законодавець не наділив потерпілого правом здійснення функції обвинувачення, кримінального переслідування підозрюваного, обвинуваченого, зокрема, на досудовому слідстві. Право на підтримання обвинувачення надається потерпілому лише на стадії судового розгляду і обмежується справами приватного обвинувачення та випадками відмови прокурора від обвинувачення (ст. 267 КПК України). Однак і ця норма, на наш погляд, має дещо декларативний характер, оскільки позбавлена практичного змісту внаслідок фрагментарного подальшого регулювання реалізації зазначеного права потерпілого.

Таким чином, постає питання: наскільки самостійним і повноцінним суб'єктом кримінального процесу і доказування в ньому є потерпілий. Характеристика його самостійності, а значить і незалежності позиції в процесі, походить від ступеня впливу його волевиявлення на перебіг провадження і прийняття підсумкових рішень у кримінальній справі. Вважаємо, що основою вирішення цього питання повинна стати не конкуренція повноважень і прав за обсягом, а якісна характеристика спільних зусиль сторони обвинувачення, спрямованих на викриття особи, що вчинила злочин.

Викриття особи, що вчинила злочин, у свою чергу, проявляється через кримінально-процесуальне доказування, оскільки викрити особу можна тільки шляхом збирання необхідних для цього доказів. Участь у доказуванні значною мірою сприяє реалізації принципів змагальності і рівності прав сторін, впливає на законність прийнятих у справі рішень і встановлення істини.

До того ж, порушені вчиненням злочину права потерпілого будуть відновлені лише у тому разі, якщо буде встановлена особа і доведена її

вина у вчиненні злочину. Виходячи з цього, активна участь потерпілого в доказуванні, безперечно, сприятиме повному, об'єктивному і успішному дослідженню обставин вчиненого злочину.

ОСНОВНІ ВИДИ ШАХРАЙСТВ АБОНЕНТІВ У СФЕРІ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Крижевський Андрій Вадимович,
здобувач Київського національного університету
внутрішніх справ

Останнім часом спостерігається стійке зростання інтересу з боку представників кримінального світу до технологій мобільного зв'язку, обумовлене можливостями їхнього використання у злочинних цілях [1, 2, 3]. Такі технології використовуються як у ході підготовки та вчинення злочинів (наприклад для підтримки зв'язку між членами злочинних угруповань, розповсюдження наркотичних засобів тощо) так і самі стають об'єктами зловмисних посягань.

За цих умов важливого значення набуває класифікація основних видів шахрайств абонентів у сфері мобільного зв'язку.

Найбільш розповсюдженими їх видами на цей час є наступні.

1. Незаконне втручання в роботу автоматизованих електронно-обчислювальних машин, їх систем чи комп'ютерних мереж, які використовуються операторами мобільного зв'язку, що призвело до перекручення чи знищення комп'ютерної інформації або носіїв такої інформації, а також розповсюдження комп'ютерного вірусу шляхом застосування програмних і технічних засобів, призначених для незаконного проникнення в ці машини, системи чи комп'ютерні мережі і здатних спричинити перекручення або знищення комп'ютерної інформації чи носіїв такої інформації.

2. Неправомірне використання мобільних терміналів для вчинення протиправних дій або дій, що суперечать інтересам національної безпеки, оборони та охорони правопорядку та/або вчинення дій, що створюють загрозу для безпеки експлуатації, підтримки цілісності, взаємодії та захисту інформаційної безпеки мереж телекомунікацій, електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів, ускладнюють чи унеможливають надання послуг споживачам.

3. Неправомірне використання наданих послуг на комерційній основі — дії, що передбачають використання абонентом на комерційній основі отриманих послуг для надання телекомунікаційних послуг третім особам (міжнародної голосової телефонії тощо) без попереднього узгодження такої можливості з оператором мобільного зв'язку.

4. Використання абонентом мобільних терміналів, які не мають виданого в установленому законодавством порядку документа про підтвердження їх відповідність вимогам нормативних документів у сфері телекомунікацій.

5. Зловживання при користуванні телекомунікаційними послугами (продуктами, сервісами, технологіями тощо), що надаються оператором мобільного зв'язку, а також правами, наданими порушникові як споживачеві телекомунікаційних послуг чинним законодавством України, з метою заподіяння шкоди іншим абонентам, оператору мобільного зв'язку чи іншим фізичним/юридичним особам.

Запропонована класифікація основних видів шахрайств абонентів у сфері мобільного зв'язку може бути використана у практичній діяльності як працівниками правоохоронних органів, так і представниками служб безпеки операторів мобільного зв'язку з метою запобігання, розкриття та подальшого розслідування порушень у мережах мобільного зв'язку.

Список використаних джерел:

1. Корчинский А. Интервью Валентина Наливайченко / Александр Корчинский // Сегодня. Киевский выпуск. — 2008. — № 222 к (3058). — С. 7.
2. Сервис: наркотики по SMS // Сегодня. Киевский выпуск. — 2008. — № 245 к (3081). — С. 7.
3. Серов И. Отмычки и пистолеты в онлайн-доступе / Игорь Серов // Сегодня. Киевский выпуск. — 2008. — № 282 к (3118). — С. 12–13.

ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФІЗИЧНУ ОСОБУ

Сербінов Олександр Сергійович,
здобувач Київського національного університету
внутрішніх справ

Одним із важливих джерел отримання інформації про осіб, причетних до скоєння злочину, для працівників правоохоронних органів є дані операторів мобільного зв'язку. Під оператором мобільного зв'язку у цій статті ми розуміємо оператора телекомунікацій, що надає послуги рухомого (мобільного) зв'язку.

Дослідження даних, які вказуються фізичною особою при укладенні договору про надання послуг мобільного зв'язку, дозволяє отримати значну кількість інформації про таку особу.

Оскільки договір підписується безпосередньо абонентом, за яким у майбутньому буде закріплений наданий оператором мобільний телефонний номер, зазвичай саме вказана особа у подальшому і буде користуватися цим номером. У випадку, коли номер буде переданий іншій людині, стороною в укладеній з ОМЗ угоді все одно залишається той, хто підписав договір. Саме ця особа матиме права та нестиме обов'язки, передбачені угодою.

У момент укладення договору оператор мобільного зв'язку отримує різні види інформації про абонента, залежно від документу, яким особа підтверджує особисті дані (паспорт, посвідчення водія, службове посвідчення працівника органів державної влади або місцевого самоврядування тощо).

Обов'язковими є: прізвище, ім'я, по батькові; реєстраційні дані документу, що підтверджує особу; індивідуальний податковий номер.

Також ОМЗ можуть бути зафіксовані **додаткові** відомості щодо адреси реєстрації, адреси можливого фактичного місця проживання (адреси доставки кореспонденції), контактної телефону, адреси електронної пошти.

Залежно від джерела отримання, дані слід класифікувати на:

- такі, що отримані з джерел документованої інформації (прізвище, ім'я, по батькові, індивідуальний податковий номер та інші);
- отримані безпосередньо від особи (адреса доставки кореспонденції, контактний телефон, адреса електронної пошти).

З урахуванням викладеного, частина відомостей, які вказуються фізичною особою при укладенні договору, є документально не підтвердженими і можуть бути недостовірними (не відповідати дійсності).

Оскільки заповнення документів, необхідних для укладання договору (угоди та замовлення про надання послуг) здійснюється на підставі копій особистих документів, які нотаріально не посвідчуються — у випадку злочинної домовленості між абонентом та представником оператора можливе підключення абонента на паспортні дані іншої особи.

Документи, що надаються фізичною особою при підписанні договору про надання послуг зв'язку, є чинними на дату укладення угоди. Однак надалі оператором жодним чином не відслідковуються зміни що вносяться до цих документів. Тобто, наприклад, при перереєстрації особи за новою адресою на постійне проживання, або зміни прізвища — у облікових даних оператора буде зазначена інформація, надана абонентом на момент укладення договору.

Відомості, які вказуються громадянином при укладенні договору про надання послуг мобільного зв'язку, згідно із чинним законодавством [8], є інформацією про особу (сукупністю документованих або публічно оголошених відомостей про особу) і мають певний, закріплений у діючих нормативно-правових актах, статус.

Означеного висновку дозволяє дійти, зокрема, контент-аналіз Закону України “Про інформацію”, у ст. 23 якого визначено, що джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім'я документи, *підписані нею документи*, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого і регіонального самоврядування в межах своїх повноважень.

ВСТАНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ ІСТИНИ — ЯК ГОЛОВНЕ ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Нарійчук Олег Данилович,

здобувач кафедри кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ

Правильне розуміння істини в кримінальному судочинстві має велике практичне значення. Встановлення істини передбачає покарання винуватих і виправдання невинуватої особи. Якщо, в результаті неправильної оцінки доказів до кримінальної відповідальності було притягнуто невинувату особу, то істина у справі не була встановлена, а це означає,

що не були виконані завдання, що стоять перед кримінальним судочинством. Саме тому встановлення об'єктивної істини у справі є основною метою доказування і одночасно одним з його принципів.

Проблема істини завжди була в центрі уваги науковців і до цих пір все ще не втратила своєї актуальності та залишається предметом дискусій. Це обумовлено тим, що питання істини є одним з основних в будь-якій галузі людського пізнання, в тому числі і в кримінальному судочинстві.

Аристотель вважається автором класичного поняття істини. Він вважав, що істину говорить той, хто вважає роз'єднане роз'єднаним, а зв'язане зв'язаним, а помиляється той у кого думки суперечать тому, як насправді відбувалися події [1, 250].

Людина, ніколи не зможе повернутися в минуле, а тому буде обговорювати невідповідність тих чи інших тверджень подій, які відбулися. Це стає можливим тому, що дійсність завжди дається нам через знання [2, 133].

Х. Патнем називає істинністю пропозиції її “ідеалізовану обґрунтованість”, тобто ту межу до якої прагнуть різні люди при обґрунтуванні певного явища, процесу. Реальність, для Патнема полягає в принциповій можливості того, що людська думка про один й той самий предмет буде мати спільні риси, а от М. Дамміт розглядає істину як обґрунтованість пропозиції [2, 134].

Слід зазначити, що саме встановлення об'єктивної істини у справі відрізняє нашу правову систему від країн англо-американської правової сім'ї, в яких судовий розгляд — це спір між сторонами, які надають суду свої докази. В цих країнах визнання обвинуваченим своєї вини тягне за собою припинення процесу і є достатньою підставою для винесення обвинувального вироку [3, 115–118].

Істину будь-якої людської діяльності можна вважати істиною об'єктивною, яка має два різних рівня (форми) — відносну та абсолютну [4, 356].

На нашу ж думку, неможливо погодитись з авторами, які заперечують можливість досягнення об'єктивної істини в кримінальному судочинстві, оскільки вони не враховують специфічності об'єкта пізнання в кримінальному процесі, який є складним комплексом явищ соціального, матеріального та психологічного характеру. Суб'єкт кримінально-процесуального доказування (слідчий, прокурор, суддя) не сприймає факт злочину особисто, а свідчення про його обставини вони отримують не безпосередньо, а з документів, свідчень тощо. Доказування фактичних обставин справи відбувається у відповідності із закономірностями, що притаманні будь-якому процесу пізнання об'єктивної дійсності, однак його особливість в тому, що його мета, засоби та строки передбачені кримінально-процесуальним законодавством.

Встановлення об'єктивної істини — це повне, всебічне та об'єктивне дослідження всіх обставин справи, вини обвинуваченого, у відповідності з тим, як вони мали місце у дійсності та наскільки вони необхідні для розв'язання справи по суті. Істина в кримінальному процесі передбачає повну і точну відповідність суджень (висновків) органів дізнання, слідчих, прокурора і суду про всі обставини справи реальній дійсності. Отже, об'єктивну істину мають встановлювати і органи досудового слідства і суди. Встановлення об'єктивної істини це складний процес, оскільки для встановлення обставин пов'язаних з подією злочину необхідно зібрати достатню кількість доказів, ретельно перевірити їх та оцінити належним чином.

Оцінка доказів відбувається на всіх стадіях судочинства. Від об'єктивної оцінки доказів залежить правильність вирішення справи, досягнення істини.

Однак, ми не можемо погодитись із тим, що практику не слід виділяти як критерій встановлення істини лише на тій підставі, що вона не вичерпується безпосередніми дослідними діями по перевірці істинності висновку. Зазвичай практика застосовується в опосередкованій формі, а критерієм істинності в кримінальному процесі — є практична діяльність людини в різних сферах життя (економічній, соціальній, культурній тощо). Проте, ми маємо дуже уважно ставитись до внутрішніх переконань особи, яка застосовує правові норми, оскільки такі переконання також необхідно перевіряти за допомогою практики. Практика людської діяльності обумовлена особистим та колективним досвідом і саме вона визначає правосвідомість працівників правоохоронних органів. Саме на основі практичного досвіду та внутрішніх переконань суб'єкта правозастосовчої діяльності здійснюється пошук об'єктивної істини. А тому можна стверджувати, що встановлення об'єктивної істини є обов'язковою метою процесу доказування у кримінальній справі.

Список використаних джерел:

1. Аристотель Соч. В 4-х т. — М. : Мысль, 1975. — Т. 1. — 500 с.
2. Печенкин А.А. Вводные замечания //Современная философия науки. Хрестоматия. — М. : Наука, 1994. — 400 с.
3. Бернем У. Суд присяжных заседателей: учеб. пособие. — М. : Изд-во Московского независимого института международного права, 1995. — 128 с.
4. Введение в философию. Учебник для высших учебных заведений. В 2-х частях. /Под ред. Фролова — Ч. 2. — М. : Политиздат, 1989. — 639 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ПЕРЕДАЧІ В ДЕРЖАВУ ГРОМАДЯНСТВА ДЛЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

Тростяньська Ярослава Іванівна,

здобувач кафедри кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ

Права людини — важливе досягнення людської цивілізації. Становлення і розвиток прав людини мають тривалу і багату історію, відмічену як прогресивним розвитком, так і періодами застою і регресу. Справжнє існування прав людини і громадянина можливе лише в демократичному, вільному суспільстві і правовій державі.

Слід зазначити, що при вивченні правового статусу людини постає питання про співвідношення між поняттями “правовий статус” і “правове положення”. Ряд вчених, В.І. Чушенко, І.Я. Заєць [3, с. 134–135], А.Г. Братко [4, с. 171–173], О.Ф. Скакун [5, с. 409], ототожнюють поняття “статус” і “правове положення”, використовуючи їх як взаємозамінні поняття. Проте правовий статус, що включає систему прав, свобод і обов’язків, є основою правового положення, тобто правовий статус є елементом правового положення, його ядро. Ряд елементів, що нерідко включаються до складу правового статусу, слід вважати або підґрунтям правового статусу (наприклад, громадянство, правоздатність), або елементами вторинними по відношенню до основних (так, юридична відповідальність вторинна по відношенню до обов’язків), або категоріями, що далеко виходять за межі правового статусу (система гарантій).

Через вплив певного комплексу правових обмежень виникають різновиди спеціальних правових статусів іноземних громадян і осіб без громадянства, що підлягають передачі в державу їх громадянства для відбування покарання.

Правовий статус осіб, що підлягають передачі в державу їх громадянства для відбування покарання визначений і тим, що ця процедура може здійснюватися тільки відносно іноземних громадян і осіб без громадянства.

Правовий статус осіб, що підлягають передачі зумовлюється їх протиправною поведінкою. Як справедливо відзначає В.В. Оксамитний, правомірність поведінки виступає необхідним інструментальним компонентом правового статусу особи [6, с. 74].

Неврегульованість ряду аспектів правового статусу осіб, що підлягають передачі, внутрішнім законодавством і міжнародними договорами

істотно порушує права і свободи осіб, що підлягають передачі в державу їх громадянства для відбування покарання.

Правовий статус осіб, що підлягають передачі в державу їх громадянства для відбування покарання, зумовлений тим, що суб'єктом можуть бути тільки іноземні громадяни, засуджені до позбавлення волі (строком не менше ніж на 6 місяців). Засудження до позбавлення волі є кримінальною відповідальністю особи за скоєння злочину, що виражається в засудженні скоєного ним правопорушення у виправній установі і встановленні для нього строгіших, по відношенню до інших категорій громадян, негативних наслідків у вигляді обмежень (позбавлень) особистого або майнового порядку, передбачених санкціями кримінального і кримінально-виконавчого права [7, с. 76].

Для правового статусу осіб, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, характерна також наявність специфічних прав, які не мають аналогів в загальногромадянському статусі. Вони є результатом обмеження і видозміни загальних прав всіх громадян. Право на побачення з близькими родичами є обмеженням права громадянина постійно жити з близькими родичами у будь-який час і в будь-якому місці [8, с. 188].

Для правового статусу осіб, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі як різновиду спеціального правового статусу, характерне те, що певні загальногромадянські права починають набувати особливої важливості і значущості і вимагають спеціального захисту.

Так, серед особистих прав і законних інтересів особливе значення має право на недоторканність особи. Держава гарантує засудженим, як і всім своїм громадянам, охорону життя і здоров'я, а також охорону особистої свободи від яких-небудь незаконних обмежень. Право людини на свободу від тортур і інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів покарання є невідчужуваним і не підлягає ніяким обмеженням. Це право також набуває особливої важливості для засудженого.

Серед інших прав особливе значення набувають права на відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями органів державної влади, право на доступ до інформації. Важливого значення набуває право на охорону здоров'я та інші.

Отже, на формування правового статусу осіб, що підлягають передачі в державу їх громадянства для відбування покарання, впливають визначені законом обмеження прав і свобод, що виникають у зв'язку з реалізацією юридичної відповідальності. Також для правового статусу осіб, що підлягають передачі в державу їх громадянства для відбування покарання, характерним є те, що певні права і свободи набувають першочергового значення.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбуття покарання в державі, громадянами якої вони є від 19.05.1978 // Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. XXXV.- М., 1981. С. 181–185.
2. Конвенція про передачу засуджених осіб від 21.03.1983 // Зібрання чинних міжнародних договорів України — 2006 р., № 6. — Книга 1. — С. 27, Ст. 1314.
3. Чушенко В.І, Заяць І.А. Конституційне право України: Підруч. — К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. — 488 с.
4. Братко А.Г. Правовой статус физических лиц и организаций // Теория права и государства / Под ред. В.В. Лазарева. М: Новый Юрист, 1997. — 462 с.
5. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Ученик. — Харьков: Консум: Ун-т внутр.дел, 2000. — 776 с.
6. Оксамытный В.В. Правомерное поведение личности // Государство и право. — 1995. — № 11 // АН УССР. Ин-т государства и права. — Киев: Наукова думка, 1985 р. — 175 с.
7. Теоретические проблемы правового положения лиц, отбывающих наказания / Селиверстов В.И. — М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1992. — 150 с.
8. Витрук Н.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. М.: Наука, 1979. — 229 с.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПОВНОВАЖЕННЯ НАЧАЛЬНИКА СЛІДЧОГО ВІДДІЛУ

Мамка Григорій Миколайович,

здобувач кафедри кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ

Під процесуальними повноваженнями (процесуальними функціями) начальника слідчого відділу слід розуміти основні напрями його процесуальної діяльності. Вони визначаються завданнями, що стоять перед начальником слідчого відділу і виражають собою зміст даної діяльності, її матеріальну сутність і відображені у кримінально-процесуальному законі.

Основною процесуальною функцією начальника слідчого відділу є процесуальний контроль за всією без винятку кримінально-процесуальною діяльністю слідчих, які входять до складу відділу. Правильна і кваліфікована організація процесуального контролю за ді-

яльність слідчих з боку начальника слідчого відділу є найважливішою умовою ефективності роботи слідчого апарату по розкриттю і розслідуванню злочинів.

Про обов'язок проведення постійного процесуального контролю зазначено в ст. 114¹ КПК України. Також слід зазначити, що у розслідуванні особливу важливість має всебічна, об'єктивна оцінка зібраної слідчим доказової і іншої інформації, яка допомагає обрати правильний напрям розслідування, створити його найбільш оптимальну структуру, і, кінець кінцем, досягти основну мету розслідування — розкрити злочин. У складних слідчих ситуаціях слідчий далеко не завжди може достатньо швидко знайти правильне рішення, особливо в умовах дефіциту часу. Навіть досвідчені слідчі деколи припускаються елементарних помилок, не знаходять і не застосовують ті методи розслідування, які у принципі їм добре відомі. Таку оцінку і методичну допомогу здійснює начальник слідчого відділу. Він покликаний також усувати помилки, допущені слідчими під час розслідування [3, с. 309–310].

Обсяг процесуального контролю залежить від кваліфікації слідчого і криміналістичної складності розслідування. Виходячи з цього, процесуальний контроль за не досвідченим слідчим, а також за досвідченим слідчим носитиме різний характер.

Здійснюючи процесуальний контроль за своєчасністю дій слідчих по розкриттю злочинів і запобіганню їм, він вживає заходів до найбільш повного, всебічного і об'єктивного провадження досудового слідства в кримінальних справах. Для вжиття відповідних заходів КПК наділяє начальника певним обсягом процесуальних прав.

Зокрема, з метою контролю та надання кваліфікованої допомоги він має право перевіряти кримінальні справи. На підставі отриманої в результаті такої перевірки інформації начальник слідчого відділу дає вказівки слідчому, які є обов'язковими для виконання. У вказівках може йтися про виконання конкретних слідчих дій, спрямованих на встановлення істини у справі: про притягнення до відповідальності як обвинуваченого, про кваліфікацію злочину та обсяг обвинувачення, про направлення справи, про провадження окремих слідчих дій, про передачу справи іншому слідчому, про створення слідчої групи та ін. [4, с. 86]

У разі виявлення порушень закону він негайно вживає необхідні заходи, передбачені законом, щодо їх усунення.

Начальник слідчого відділу також може брати участь у проведенні окремих слідчих дій без прийняття справи до свого провадження або особисто провадити досудове слідство, користуючись при цьому повноваженнями слідчого.

Закон прямо не встановлює умов і підстав, при яких участь начальника в розслідуванні або безпосереднє провадження ним розслідування є обов'язковими. Рішення цих питань залежить від ініціативи начальника, обставин справи і інших умов.

Процесуальне оформлення участі начальника у провадженні розслідування у випадках, коли він тільки бере участь в слідчих діях, але особисто їх не проводить, повинно здійснюватися слідчим, який відзначає в протоколі слідчої дії про участь в ньому начальника. При безпосередньому провадженні начальником слідчих дій, він сам зобов'язаний фіксувати їх хід і результати.

Участь начальника слідчого відділу у провадженні розслідування не повинна бути дуже частою, інакше це приведе до порушення процесуальної самостійності слідчого, як основного суб'єкта розслідування. Якщо для слідчого провадження розслідування є його основною діяльністю, то для начальника це один з процесуальних засобів реалізації його повноважень по контролю за розслідуванням.

Отже начальник слідчого відділу має достатньо широкий набір засобів і методів, що дозволяють йому при їх правильному використанні ефективно проводити процесуальний контроль за діяльністю слідчого.

Діючі процесуальні повноваження начальника слідчого відділу сприяють реалізації інших його функцій, перш за все, організаційних.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний Кодекс України: прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5 квітня 2001 р. // Офіційний вісник України. — 2001. — № 21.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг.ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка — Вид. третє, перероблене та доповнене — К.: “Юрисконсульт”, КНТ. — 2006. — 890 с.
4. Назаров В. В., Омеляненко Г. М. Кримінальний процес України: Підручник. — К.: Юридична думка, 2005. — 548 с.

ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Вовк Василь Васильович,

здобувач кафедри кримінального процесу
Київського національного університету внутрішніх справ

Кримінально-процесуальні правовідносини визначають як урегульовані нормами кримінально-процесуального права відносини, що виникають, розвиваються, змінюються і припиняються у сфері кримінального судочинства [2, с. 25].

Органи і особи, які беруть у них участь, називають суб'єктами кримінально-процесуальних відносин. Здійснення своїх прав одним суб'єктом правовідносин породжує відповідні процесуальні обов'язки інших [3, с. 15–17].

Отже суб'єкти — необхідний елемент кожних правовідносин (як і взагалі будь-яких суспільних відносин). Кримінально-процесуальним відносинам на різних стадіях судочинства властиве різне коло суб'єктів. Також слід наголосити, що через публічно-правове підґрунтя кримінального судочинства його специфічною особливістю є участь в ньому представника державної влади (слідчий, прокурор, суд). Без владного підґрунтя в кримінально-процесуальних правовідносинах неможливий розвиток кримінального судочинства, досягнення завдань, що стоять перед ним. Так, владні повноваження проявляються при застосуванні заходів процесуального примусу і носіями цих владних повноважень є на досудовому слідстві слідчий, начальник слідчого відділу, прокурор; під час судового розгляду в різних інстанціях — суд.

Звичайно в кримінально-процесуальних правовідносинах бере участь один носій владних повноважень. У цьому можна переконатися, аналізуючи правовідносини, що існують між слідчим і експертом; особою, яка проводить дізнання і підозрюваним або свідком; прокурором і потерпілим, який оскаржив постанову слідчого. Існують і такі правовідносини, в яких обидва суб'єкти є представниками влади. До них можна віднести процесуальні правовідносини, що існують між слідчим і органом дізнання; між слідчим і начальником слідчого відділу; між прокурором і органом дізнання. Причому для цих процесуальних відносин специфічним є те, що представником влади є лише один суб'єкт — представник органу державної влади.

Жоден з учасників кримінально-процесуальних правовідносин поза прямим і конкретним зв'язком з представником держави (слідчим; особою, яка проводить дізнання; прокурором; судом) не може реалізу-

вати свої права і виконати покладені на нього обов'язки. Тому представник державного органу — обов'язковий учасник всіх цих відносин [4, с. 42].

Вступаючи у кримінально-процесуальні правовідносини, всі переохорані суб'єкти (учасники кримінального процесу) реалізують процесуальні права і обов'язки. Не однакова їх роль в кримінальному судочинстві, різний ступінь їх впливу на хід і кінцевий результат кримінального процесу. Згідно цього далеко не однаковий об'єм їх процесуальних прав та обов'язків. Одні з них беруть участь в процесі нетривалий час, інші — епізодично, треті — в двох або декількох стадіях кримінального судочинства. Більшість суб'єктів кримінально-процесуальних правовідносин не мають особистої матеріальної або процесуальної заінтересованості. Інші таку заінтересованість мають (підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, цивільний позивач і відповідач, захисники і представники), і закон наділяє їх правами для відстоювання законного інтересу. Головна ж роль в кримінальному процесі належить державним органам і посадовим особам, відповідальним за розслідування кримінальних справ, які наділені правом застосування норм закону і прийняття рішень по кримінальній справі. Від цих осіб у кінцевому результаті залежить рух справи, її результат, можливість реалізації прав іншими учасниками процесу.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України 28.12.1960 № 1001-05 // Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961 — 1961 р., № 2, стор. 15
2. Коваленко Є. Г., Маляренко В. Т. Кримінальний процес України: Підручник / 2-е вид., перероб. і допов. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 712 с.
3. Советский уголовный процесс: Учеб. для вузов по спец. "Правоведение" // ЛГУ; Н.С. Алексеев, А.И. Бастрыкин, В.Г. Даев и др.; Под ред. Н.С. Алексеева, В.З. Лукашевича. — Ленинград: 1989 р.- 469с.
4. Кобликов А.С. Уголовный процесс. Москва, 1999. — 511 с.

НАЦІОНАЛЬНА, РЕГІОНАЛЬНА ТА МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Максименко Юлія Євгенівна

викладач кафедри теорії держави та права
Київського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Право та національна безпека є тісно взаємопов'язаними між собою. З однієї сторони, виступаючи в ролі регулятора суспільних відносин, право закріплює основні положення, реалізуючи які, підтримується необхідний рівень безпеки України, з іншої — забезпечуючи безпеку, приймаються нові правові норми, отже, право оновлюється, збагачується.

Інтернаціоналізація, яка є наслідком дії глобалізації, породжує зближення правових систем держав. Здебільшого даний процес оцінюється позитивно, залишаючи осторонь його негативні аспекти. Так, є автори, які вбачають в глобалізації “виключно можливість інкорпорувати та імплементувати найкращі західні та міжнародні норми та положення у вітчизняне законодавство” [1]. Інші ж говорять про “юридичну експансію” [2, с. 26].

Зрозуміло, що після проголошення незалежності та визнання міжнародною спільнотою України як нового учасника міжнародно-правових відносин, наша держава не може стояти осторонь світових правових процесів.

Саме тому, в ст. 9 Конституції України проголошено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після відповідних змін до Конституції України [3].

Згідно зі ст. 2 Закону України “Про основи національної безпеки України” правову основу у сфері національної безпеки України становлять Конституція, цей та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти [4].

Основоположним нормативно-правовим актом, що регулює суспільні відносини в сфері національної безпеки, закріплено ієрархічну сукупність правових норм, що забезпечують реалізацію національних інтересів.

Згідно із вищезазначеним Законом систему законодавства в сфері національної безпеки становлять:

- 1) Конституція України, що визначає основні права, свободи та обов'язки людини та громадянина в сфері національної безпеки України, компетенцію, повноваження та коло суб'єктів їх забезпечення тощо.
- 2) закони України, що закріплюють загальні засади формування, виконання та проведення політики національної безпеки;
- 3) міжнародні договори, ратифіковані парламентом, що встановлюють правові засади міжнародного співробітництва в окремих сферах національної безпеки.
- 4) підзаконні нормативно-правові акти, що конкретизують та деталізують законодавчі норми щодо нейтралізації реальних та потенційних загроз в сфері національної безпеки України.

Багато дослідників окреслюють негативні аспекти використання права у механізмі забезпечення безпеки. Так, Кормич Б.А. акцентує, що на початку ХХ ст. міжнародне право вже склалося в чітку систему, яка значною мірою обмежувала дії держав, і, таким чином, було необхідно знайти виправдання порушенню цих обмежень. Обґрунтування ж зневаги до норм міжнародного права необхідністю захисту національної безпеки виявилось цілком дієздатним. На жаль така сама доля спіткала і застосування категорії національної безпеки у внутрішній сфері, яка, знову-таки, почала використовуватися в США як привід для обмеження громадянських свобод, прикладом чого став Communist Control Act або Закон про контроль за комуністами 1950 р., згідно з яким будь-яка організація, яка визнавалася комуністичною, відразу оголошувалася незаконною і втрачала будь-які права [5, с. 13–14].

Насамкінець, зупинимось на такій проблемі як прогаліни та колізії права. Хоча теорія держави та права окреслює основні підходи щодо припинення та подолання випадків відсутності правових норм, необхідних для врегулювання суспільних відносин або неповноти правових моделей, а також усунення розходжень чи протиріч між окремими нормативно-правовими актами, нормами, що регулюють відповідні суспільні відносини, ці проблеми відіграють деструктивну роль в механізмі забезпечення інформаційної безпеки.

Так, відповідно до вищезазначеного Закону розробляються і затверджуються Президентом України Стратегія національної безпеки

України і Воєнна доктрина України, доктрини, концепції, стратегії і програми, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи воєнного будівництва, а також напрями діяльності органів державної влади в конкретній обстановці з метою своєчасного виявлення, відвернення і нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України [4].

Цікавим є те, що в Законі України “Про основи національної безпеки України” закріплюється, що нормативно-правові акти, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи воєнного будівництва, а також напрями діяльності органів державної влади в конкретній обстановці з метою своєчасного виявлення, відвернення і нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України, тобто такі, що регулюють суспільні відносини в сфері національної безпеки України (доктрини, концепції, стратегії і програми), розробляються і затверджуються Президентом України.

Більше того, не тільки проголошується, але на сьогодні є практичні кроки щодо реалізації цієї норми. Так, Стратегія національної безпеки України була затверджена Указом Президента України.

Хоча в ст. 92 Конституції України чітко закріплено, що виключно законами України визначаються основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку [3].

Отже, не дивлячись на те, що Закон України “Про основи національної безпеки України”, Указ Президента України “Про Стратегію національної безпеки України” набули легітимності після прийняття Основного закону, спостерігаємо недопустиму, неконституційну правотворчу діяльність Президента України в цій сфері.

Дані проблеми є досить актуальними, враховуючи бажання України інтегруватись до розвинутих європейських країн. За для чого перед українською державою постала необхідність прийняття чималої низки нормативно-правових актів, що відповідають європейським стандартам за досить обмежений проміжок часу. Внаслідок цього, особливого занепокоєння викликає проблема правореалізації, оскільки стихійне оперативне прийняття нормативно-правових актів, призводить до їх невідомості.

Список використаних джерел:

1. Лунеев В.В. Криминальная глобализация / В.В. Лунеев// Государство и право. — 2004. — № 10. — с. 26–41.
2. Лукьянова Е.Г. Основные тенденции развития российского права в условиях глобализации / Е.Г. Лукьянова // Государство и право. — 2004. — № 7. — С. 84–89.

3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
4. Про основи національної безпеки України: Закон України // Офіційний Вісник України. — 2003. — № 29. — Ст. 1433
5. Кормич Б.А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України : [монографія] / Б. А. Кормич. — Одеса: Юридична література, 2003.— 472 с.

АНОНС

Конференція “Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки” – постійно діючий креативний хай-тек проект, заснований родиною Ліпканів у 2005 році. Результати конференції видаються типографським способом офіційно зареєстрованим суб’єктом видавничої справи ФОП Ліпкан О.С., згідно з нормами ДСТУ, а також розміщуються на сайті www.natsecurity.com.ua.

Зміст і місію даного проекту ми хотіли б розкрити через постановку та відповідь на запитання, що найбільш часто ставляться до нас.

Яке призначення даного проекту?

Основне призначення даного проекту – забезпечити українських студентів, аспірантів та вчених реальною можливістю публікувати результати власних досліджень для ознайомлення з ними широким кіл як української громадськості, так і зарубіжних вчених. Це досягається: 1) через розсилку матеріалів конференції чітко визначеним адресатам відповідно до Законів України “Про обов’язковий примірник документів” від 9 квітня 1999 року № 595-XIV, “Про внесення змін до статті 8 Закону України “Про обов’язковий примірник документів” від 4 квітня 2007 року № 867-V; 2) публікацію матеріалів конференції в Інтернеті.

У чому полягає відмінність нашої Інтернет-конференції від звичайних та подібних Інтернет-конференцій?

Відмінність і престижність участі в нашій Інтернет-конференції обумовлена наступними принципами, що початково закладені в неї:

1) **комунікативність** – матеріали конференції публікуються не лише у збірниках тез, що друкуються типографським способом, а й стають вільними для доступу в режимі читання в Інтернеті. Це уможливило ознайомлення з дослідженнями авторів більш широкого загалу, ніж читацька аудиторія збірників тез і матеріалів конференції, надрукованих на паперових носіях;

2) **економічність** – автор матеріалів не витрачає власних коштів на проїзд в інші міста, а також свого часу, і може знайомитися з матеріалами конференції і спілкуватися у зручний для себе час через форум одночасно з колегами з різних куточків країни;

3) **оперативність** – термін оголошення про проведення конференції і практичного виходу збірників не перевищує 3 місяців;

4) **системність** – наш проект є закритим системним комплексом, оскільки від стадії його розроблення до стадії його практичної реалізації він перебуває повністю під нашим контролем;

5) **компетентність** – ви сплачуєте гроші не міфічним особам, поповнюючи невідомо кому карткові рахунки, і надсилаєте гроші на рахунок офіційно зареєстрованого суб’єкта підприємницької діяльності за виготовлення друкованої продукції, що гарантує вам надійне і цільове вкладення власних коштів і реальність виходу збірника;

6) **гарантованість виходу збірника** – гарантією виходу збірника є повністю легальний процес проведення конференції, виготовлення збірників і їхня подальша реалізація і офіційно зареєстрованих інтернет-магазинах;

7) **безперервність** – наш проект є постійно діючим, це означає, що дані конференції проводяться постійно в плановому режимі;

8) **відкритість** — окрім запланованих конференцій, ми можемо проводити на замовлення спеціалізовані конференції, присвячені розглядові окремих проблем;

9) **якість** — матеріали конференції якісно друкуються на відповідному папері і мають кольорову обкладинку, в Інтернеті вони викладені у спеціальному форматі, який є зручним для читання і роботи з текстами різної складності;

10) **відповідність державним стандартам** — кожний збірник конференції отримує УДК, ББК, а також має свій ISBN, його друк відбувається на сертифікованому обладнанні і відповідає ДСТУ, що є свідченням його легальності та офіційності, на протигагу іншим збіркам, які друкуються без зазначених вище нами вихідних даних, обмеженим тиражем, що унеможливило його розсилку по усіх бібліотеках нашої держави.

Яким чином захищене право інтелектуальної власності публікацій авторів при розміщенні їхніх статей на Вашому сайті?

Використання високих технологій дозволило нам зробити зручним перегляд матеріалів попередніх конференцій таким чином, щоб зацікавлена особа могла лише дивитись той чи інший текст без можливості його копіювання.

Як взяти участь у даній конференції?

Брати участь в нашій конференції дуже просто. Потрібно завітати на наш сайт www.natsecurity.com.ua, обрати зручну для Вас дату проведення конференції і надіслати свій матеріал на нашу електронну адресу: email: book@market-ua.com.

Скільки коштує участь у конференції?

Цінова політика участі обумовлена відповідністю даного видання усім вимогам ДСТУ, а також нормативам Книжкової Палати України, щодо отримання міжнародних стандартних номерів. Відтак, ціна участі є пропорційною кількості сторінок, що ви їх надішлете і в кожному конкретному випадку встановлюється окремо. А головне: окрім того, що вам до дому поштою прийде збірник матеріалів конференції, ваші матеріали безкоштовно будуть розміщені на нашому сайті, і з ними зможе познайомитись будь-яка людина на цій планеті.

Чи є альтернативи Інтернет-конференціям?

Нині, зважаючи на темпи життя, інформатизацію суспільства і дедалі зростаючу роль інформаційних технологій, альтернатив інтернет-конференціям не існує.

**Наш проект —
пропозиція авторам крокувати разом із нами в майбутнє.**

*Дати наступних конференцій на 2010 рік:
8 серпня, 29 жовтня і 20 грудня 2010 року.*

Матеріали науково-практичної конференції

ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ТА БЕЗПЕКОВОЇ НАУКИ

Відповідальний за випуск:

В. А. Ліпкан

Художній редактор *О.Г. Новіков*

Редактор *Є.П. Кравченко*

Коректор *О.С. Ліпкан*

Комп'ютерне верстання *Д. Лепешин*

Підписано до друку 26.03.2010 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий. Умов.друк.арк. 7,55.

Наклад 300 прим. Зам. № 0402

Видавець ФОП Ліпкан Олена Сергіївна

03058, Київ, вул. М.Донця, 23, б, кв. 33

Тел. +38 099 313 6581, факс: +38 044 4040 483

E-mail: **book@market-ua.com.**, сайт: **www.book.market-ua.com.**

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3535 від 27.07.09.

Виготівник ТОВ “Дорато-Друк”

09000, м.Сквира, вул. Щорса, 7

(044) 501-75-69

www.doradoalliance.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 2600 від 01.09.2006 р.

